

Anul XIII (serie nouă), nr 1 (49) 2016

Message bucovinean

Revistă de cultură pentru bucovinenii de pretutindeni

Românii din Ținutul Herței: istorie și destin

CERNĂUȚI – BUCUREȘTI – RĂDĂUȚI – CHIȘINĂU

CUPRINS

Editor:
Societatea pentru Cultura și Literatura
Română în Bucovina, în parteneriat
cu Centrul Cultural Român "Eudoxiu
Hurmuzachi" din Cernăuți, Fundația
Culturală de Binefacere "Casa limbii
române" din Cernăuți și Asociația Social-
culturală "Bucovina" din Chișinău

Director onorific:
acad. Dimitrie VATAMANIUC

Director:
prof. Carmen ANDRONACHI

Redactor sef:
Ștefan HOSTIUC

Colegiul de redacție:
prof. univ. dr. Dumitru BALAN
prof. univ. dr. Pavel ȚUGUI
prof. univ. dr. Dumitru CURCĂ
ec. dr. Liviu CABARIU
avoc. dr. Eugen PATRAȘ
prof. Antoaneta LUCASCIUC
prof. Paraschiva TRANDAFIR
ing. Mihai ONCIUL
ing. Oltea REUȘ (București)
acad. Vasile TĂRĂȚEANU
jurnalist Maria TOACĂ (Cernăuți)
scriitor Arcadie SUCEVEANU (Chișinău)
dr. Ion BOTOȘ (reg. Transcarpatică)
jurnalist Vadim BACINSCHI (reg. Odesa)

Design/Tehnoredactare:
Miroslava IURIICIUC

Adresa redacției:
Str. Mureșana nr.7, bl.51A, sc.A, et.4, ap.12,
c. p. 031842, sector 3, București, România

Adresa electronică:
mesager.bucovinean@gmail.com

Bun de tipar: 2016

Apărut: 2016

Tipărit la: DRUK-ART

Tiraj: 500 exemplare

ISSN 1841-0499

Răspunderea pentru conținutul textelor
publicate în revistă aparține în exclusivitate
autorilor.

Sponsor 10% din Proiect:
Ing. Constantin LUCHIAN

Editorial

Ștefan HOSTIUC, Herța 1

Istorie și destin

Alexandru TEODOREANU, Ținutul Herța (scurt istoric) 2

Politici și strategii educaționale

Arcadie MOISEI, Închiderea și redeschiderea școlii din Hergheligeni,
raionul Herța: un pretext pentru reflecție 4

Ela SORESCU, Liceul „Gheorghe Asachi” din Herța: istorie și actualitate 8

Școala românească și problema identitară

Constantin UNGUREANU, Învățământul românesc
în regiunea Cernăuți: istorie și actualitate 10

Breviar

Gheorghe DOLINSKI, O lucrare de referință privind heraldica
teritorială a Bucovinei istorice, Hotinului și Herței 17

Proiecte transfrontaliere

Maria TOACĂ, Poduri de carte peste sârma ghimpată 18

Ctitori, mentori, binefăcători

Catrina HOLBAN, Faimoasa familie Holban și legăturile ei cu Ținutul Herței 20

Destine

Dumitru CURCĂ, Mihai Cunoroc, un herțean cu nume predestinat (I) 24

Criza identitară la românii din Ucraina

Dan NICOLAU, Limba română, la Cernăuți: o piesă de artizanat? 26

Bucovina multiculturală

Mircea LUTIC, Suverana „viețuire în cuvânt” a poetului Vitali Kolodii 28

Vasile CARLAȘCIUC, Tamara Severniuk: Iubirea e salvarea noastră 31

Interviu

Antoaneta LUCASCIUC, „Activitatea de secretar e rutinară prin definiție,
ea te obligă la smerenie, iar smerenia este o virtute
- De vorbă cu Secretarul Filialei București a SCLRB - 33

Comemorări

Petru BEJINARIU, Academicianul Vladimir Trebici, 100 de ani de la naștere 38

In memoriam

Ștefan HOSTIUC, Vulcanicul Eus Platcu și nestinsul său dor de Bucovina 40

Proză

Mihai PREPELIȚĂ, O zi de toamnă, la Vulcana Băi* 41

Remember

Irodion GRIGOROVICI, Cu tricolorul, în Ucraina 45

Această revistă este tipărită cu sprijinul
Ministerului Afacerilor Externe – Departa-
mentul Politici pentru Relația cu Românii
de Pretutindeni site: www.dprp.gov.ro.

Conținutul acestei reviste nu reprezintă
poziția oficială a Departamentului Politici
pentru Relația cu Românii de Pretutindeni.

MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
DEPARTAMENTUL POLITICI PENTRU RELAȚIA
CU ROMÂNII DE PRETUTINDENI

Ștefan HOSTIUC

Herța

Dacă pentru ocuparea, în iunie 1940, a Basarabiei și Bucovinei sovieticii au încercat să se justifice, inventând drepturi și evocând momente istorice sau situații demografice, pentru acapararea Ținutului Herței ei nu s-au mai obosea să facă acest lucru. De ce oare? Nu cumva pentru că socoteau că această fâșie de pământ, care pe timpurile Moldovei medievale făcuse parte din ținutul Cernăuți, e parte integrantă a Bucovinei? Nu cumva și-or fi adus aminte că austriecii au inclus-o inițial în cordun și numai după convenția austro-turcă de la Balamutca (12 mai 1776) și-au retras pajurile?

Faptul că Herța nu a rămas în cordun, ci a revenit la Moldova, a salvat-o de la deznaționalizare. Teritoriile vecine, incorporate în Austria, nu au avut această șansă și au fost în mare parte populate cu alogeni care, contopindu-se cu românii, i-au cam asimilat pe parcurs. Și asta se poate vedea pe exemplul portului popular țărănesc al ucrainenilor bucovineni, care a rămas același ca în vechime – românesc. Cum de în raionul Herța românii s-au menținut în proporție de peste 90 la sută, iar în raionul vecin, Hliboca, au ajuns minoritari? Nu e oare acest lucru o dovadă că hotarul trasat artificial între două teritorii care mai înainte fuseseră unul singur și-a spus cuvântul? Și nu e oare acesta un argument în plus că recensământul lui Spleny spune un adevăr care incomodează?

Din cele trei teritorii cu destin istoric diferit, din care s-a format, după război, regiunea Cernăuți, Ținutul Herței este cel mai mic, ca întindere, și unicul transformat în raion, desființat după aproape două decenii și reînființat în anii din urmă. Investițiile au venit aici cu târâta. Drumurile sunt ca vai de mama lor. Industrie nici nu a fost, nici nu e. Și nu din cauza lipsei de mână de lucru. Dovadă că toate fabricile din micoraionul sud-estic al Cernăuțiului (construit de sovietici în ultimele decenii pe dealul Horecei), „Graviton”, „Ghericon” etc. (acum în totală paragină), funcționau, practic, cu navetiști din raionul Herța.

Dacă se poate mândri cu ceva mai deosebit, acest raion, în timpul de față, aceasta e Mănăstirea de la Bănceni, construită de un vrednic preot herțean, Mihai Jar, astăzi PS Longhin, născut la Mihoreni, absolvent al Școlii internat din Herța (unica de limbă română într-un oraș locuit, practic, de români). E un miracol că un simplu preot a reușit să adune în jurul său atâți credincioși și să ridice o mănăstire de o măreție și un fast cum rar veți întâlni în alte părți. Deci se poate! De remarcat că limba română e suverană în acest sfânt lăcaș. Ce o împiedică să fie suverană și în alte instituții din raion. Frica? De cine? Lipsa de demnitate națională? De când? Nepăsarea? De unde? Lenea birocraților de a perfecta acte în două limbi, dintre care una e limba în care s-au născut și cu care au crescut? De ce? De ce un raion cu o populație aproape sută la sută românească și cu o lege a limbilor încă funcțională nu a decretat până în prezent limba română drept limbă regională? Ce-l împiedică să o facă? Ce-l împiedică să folosească simbolică națională, să dubleze toate, fără excepție, firmele cu denumiri ucrainene ale organelor de stat, ale autorităților și instituțiilor publice, cu firme care să conțină aceleași denumiri și în limba română? Are pictorul Artur Verona, mândria acestui raion, în a cărui casă se află Administrația Raională de Stat, un monument la Herța? Există o grădină publică „Arthur Verona” în oraș? I s-a ridicat cumva poetului Benjamin Fundoianu, de expresie română și franceză, herțean de obârșie, victimă a Holocaustului, măcar un modest bust la Herța?

Deportări în masă, politici educaționale strâmbe, excluderea din instituțiile publice a limbii materne într-un raion cu o populație aproape sută la sută românească sunt doar câteva din mijloacele folosite odinioară de foștii eliberatori și, din păcate, preluate, parțial, de succesorii lor, spre a-i elibera pe herțeni de ceea ce au mai sfânt: identitatea românească.

Alexandru TEODOREANU

Ținutul Herța
(scurt istoric)

Ținutul Herța, parte integrantă a vechiului spațiu istoric carpato-danubiano-pontic (numit Dacia de către romani în perioada sec. I î.Ch.) – sec. IV (d.Ch.), a trecut prin același proces de evoluție culturală și economico-socială ca toate comunitățile autohtone trăitoare în acest spațiu din cele mai vechi timpuri. Strămoșii îndepărtați ai românilor herțeni, geto-dacii, menționați de istoricii antici Herodot, Dio Cassius ș.a., sunt aceiași ca ai tuturor românilor. Tot în perioada sec. I-VI s-a format limba daco-romană, apropiată de limba vorbită astăzi de români. Unicitatea limbii române pe întreg teritoriul locuit de vorbitorii ei este un fenomen rar întâlnit la națiunile europene. Civilizația de obște sătească, credința creștină și educația ortodoxă i-a ajutat pe herțeni, ca și pe toți românii, să reziste valurilor de popoare migratoare care au trecut peste ei în perioada sec. IV-XIII. Goții, Hunii, Gepizii, Avarii, Slavii (sec.VI), Bulgarii,

Crucea-monument din Herța, ridicată în memoria ostașilor români căzuți în luptă cu agresorul sovietic la 29 iunie 1940.
Foto și comentariu: Alexandru TEODOREANU

Ungurii, Pecinegii, Cumanii, Tătarii, Turcii, cu toată cruzimea și forța lor militară, n-au reușit să-i clinească pe români de pe pământul lor. Vorba ceea, apa trece, pietrele rămân.

Aproape toate satele românești din Herța sunt consemnate scriptic în izvoare din Evului Mediu, având o vechime cuprinsă între 300 și 600 de ani. Aceste înscrisuri găsite în cronicile vechi poloneze, germane, slavone, turcești, românești ș.a. dovedesc că Ținutul Herța a făcut parte, după formarea Statelor feudale române (sec. XII-XIV), din Principatul românesc Moldova și Regatul României, neîntrerupt până la agresiunea sovietică din 1940.

Vom reda mai jos, cu oarecare aproximare

La intrarea în Herța, preotul paroh Nectarie Balan sfințește indicatorul bilingv instalat de Asociația „Stindard” din București, Fundația „Gheorghe Asachi” din Herța și Consiliul Raional Herța, cu sprijinul DPRRP al MAE al României. Indicatorul arată denumirea istorică românească a Târgului Herța, specificând vechimea seculară localității.

Foto și comentariu: Alexandru TEODOREANU

a perioadelor istorice, cronologia statutului administrativ al Ținutului Herța începând cu sec.I î.Ch. până în prezent. Astfel, în sec. I î.Ch.- sec.I d.Ch., ținutul face parte din Regatul Daciei; în sec.I-III este populat de dacii liberi; în sec. IV-XIII cunoaște procesul de formare a poporului și limbii române în nordul spațiului carpato-danubiano-pontic (când apar și primele formațiuni prestatale românești, între care, conform documentelor de epocă, și o Țară a Herței); în sec. XIV-XVIII (anul 1775) este parte a Principatului Moldova, înființat în 1359, și a Țării de Sus a Moldovei, iar după reorganizarea teritorială din vremea lui Ștefan cel Mare primește statut de Ocol al Ținutului Cernăuți, menționat documentar în 1476; în perioada 1775-1859, din cauza ocupării nordului Moldovei de către Imperiul Habsburgic, este reorganizat de Domnul Moldovei ca Ținut de frontieră, condus de un ispravnic (1776-1788), apoi ca Ținut (până în 1834), când, printr-o nouă reorganizare teritorială, primește statut de Ocol în cadrul Ținutului Dorohoi (până la 1859); în 1859, prin unirea celor două principate românești, Țara

Conacul lui Arthur Verona (cu o vechime de 90-100 de ani), în prezent sediul Administrației Raionale de Stat Herța.
Comentariu: Eugenia CIMBUROVICI-TEODOREANU

Eugenia Cimborovici-Teodoreanu, președintă a Fundației Civice Raionale „Gheorghe Asachi”, fostă profesoară a Liceului Raional „Gheorghe Asachi” din Herța, poetă, compozitoare și solistă herțeană, promoatoare a operei pictorilor Arthur și Paul Verona în regiunea Cernăuți, organizatoare, împreună cu vrednicul ei soț, Alexandru Teodoreanu, la fel de împătimit pentru istoria și cultura Ținutului Herța, a mai multor manifestări culturale pentru conaționali herțeni.

Românească și Moldova, intră în componența principatului unit, numit România, ca Ocol al Ținutului Dorohoi, iar după 1864 se transformă în Plasa Herța a județului Dorohoi. Începând cu 1881 face parte din Regatul României, ca plasă a aceluiași județ, cu unele modificări teritoriale, până în 1940, respectiv, 1941-1944; în primul semestru al anului 1940, Plasa Herța include și comune din sudul Codrilor Herței; la 29 iunie 1940, cea mai mare parte a Plasei Herța este ocupată intempestiv, prin ultimatum, de trupele sovietice, și transformată în raion administrativ sovietic; în martie 1944 aceeași armată roșie cucerește ținutul; în 1945, sovieticii creează din teritoriile fostei plase, ocupate prin forța armelor, raionul Herța care va face parte din RSS Ucraineană, încep deportările de români nevinovați în Siberia; în 1962, raionul administrativ Herța este desființat, iar teritoriile sale sunt transferate către raionul Hliboca; în 1991, Ucraina independentă, menține fostul Ținut al Herței integrat în raionul Hliboca până în 1992; la 6 decembrie 1992, la insistențele românilor băștinași, mobilizați de vrednicul profesor și patriot herțean Victor Liliac (care va plăti cu viața pentru acest act de curaj), noua stăpânire, succesoare a RSS Ucrainene, reînființează raionul Herța, care există și astăzi.

În toată perioada postbelică, în raionul Herța (inclusiv în partea herțeană a raionului Hliboca) practic nu s-au făcut investiții care să scoată raionul din starea economică, socială și culturală precară. De ce? Lac cititorul să găsească singur răspunsul la această întrebare.

Arcadie MOISEI

Închiderea și redeschiderea școlii din Hergheligeni, raionul Herța: un pretext pentru reflecție

Târnauca, satul lui Gheorghe Asachi

Târnauca este unul dintre cele mai frumoase sate din raionul Herța. E așezat pe dealuri curgătoare, vorba poetului, cu văi pitorești. Are în jur de trei mii de locuitori. A fost atestat documentar în 1620. Este locul de naștere al marelui cărturar și animator al vieții culturale românești Gheorghe Asachi și al ilustrului filolog Vasile Bogrea.

Școala primară în sat datează din anul 1872. A avut chiar de la bun început local propriu, lucru rar pe vremea aceea, când majoritatea școlilor erau așezate în case particulare. În memoria satului a rămas numele primului învățător: Dumitru Scriba.

În 1923, prin străduința învățătorului Ștefan Ștefănescu, își începe activitatea căminul cultural „Principele Nicolae” cu o bibliotecă de 4775 cărți, cu un muzeu și o farmacie. În 1930, prin insistența activitate a părintelui Nicolae Sandovici, sătenii se bucură de un cinematograful local, pot să asculte radioul. Dar ce se întâmplă, în această perioadă, dincolo de frontieră, la

Maria Vizitiu, însușeșitoarea luptei pentru păstrarea școlilor românești din raionul Herța.

Foto: Svetlana Pantea

viitorii „eliberatori”? Tocmai atunci era în toi colectivizarea forțată a țăranilor, acțiune comunistă care a condus la foamete organizată, din cauza căreia au murit milioane de oameni, făcând loc și unor acte de canibalism. Spun aceasta, pentru că unii istorici ucraineni, urmând exemplul celor sovietici, nu încetează să afirme că „eliberatorii” ar fi găsit aici o înapoiere totală în toate domeniile.

Satul are patru coturi: Pătrășeni, Hergheligeni, Chistrujeni și Săvinești. În anii 1930, în toate cătunele acestea au fost deschise școli, pentru că de aici și până în centrul satului e o distanță apreciabilă, pe care micuții învățăcei nu pot să o străbată cu piciorușele, în fiecare zi, mergând și venind de la școală, mai ales pe timp de iarnă. La Hergheligeni, a fost ridicată o frumoasă clădire pentru școala primară. Există aici și mult spațiu pentru odihnă și joc. Școala e amplasată într-o zonă cu aer curat, lângă pădure. Ea a fost înființată pentru a-i școlariza pe micuții satului până în clasa a patra, după care, aceștia își vor continua învățătura la școala de șapte clase din centrul satului, deschisă în 1938. Din 1951, (perioada sovietică) școala centrală devine școală medie de cultură generală și elevii de la școlile primare din cătune sosesc aici pentru a obține studii medii.

Chiar în primul an de putere sovietică, alfabetul românesc (latin) a fost interzis, s-a introdus grafia chirilică, iar limba română și-a schimbat denumirea în „limba moldovenească”. Din cele 124 școli românești existente în 1946 în regiunea Cernăuți, la sfârșitul anului de studii 1946-1947 rămăseseră 106 (1). În primii ani de după război multe școli românești au fost ucrainizate. Atunci au fost închise școlile românești din satele Ceahor, Corovia, Cuciurul Mare, Mihalcea, Molodia, Valea Cosminului. Tot

Reprezentanți ai satelor Hergheligeni și Săvinești, în sala de conferințe a Administrației Raionale de Stat Herța, unde discută problema închiderii școlilor în satele lor din comuna Târnauca.

Foto: Svetlana Pantea

în primii ani de după război au dispărut școlile românești din Banila Moldovenească, Comarești, Corcești, Davideni, Maidan, Panca, Petriceanca, Storojineț, din Șișcăuți (raionul Secureni) (2).

Învățământul primar din cătunele românești, sub ghilotina lichidării

Dar tăvălugul ucrainizării a ocolit școlile din Târnauca. Copilașii din Hergheligeni și Săvinești au continuat să frecventeze școlile din apropierea casei părintești.

La 7 septembrie 1946, printr-un Ucaz al Prezidiului Sovietului Suprem al RSSU, s-au schimbat denumirile la circa 140 de localități din regiunea Cernăuți. Scopul principal al acestei transformări a fost distugerea caracterului indigen al toponimiei din ținut. În raionul Herța, au fost schimonosite denumirile românești Becești / Pidvalne, Mamornița / Radgoșpivka, Mogoșeștii / Bairaki, Mihoreni / Petrașivka, Fundoiaia / Nad'iarnii, Mazâli / Pidlisnii, Humărie / Zelenii, Frunza Prisaca / Listvianii, Mahala / Malosilka, Hodorogeni / Hromivka, Pasat / Krup'iansk, Probotești / D'iakovți, Bârzeni / Berezivka, Găineni / Haivka, Crihănești / Krîjanivka, Dama Țarna / Hruntivka, Lungeni / Dovhalivka, Malășinceni / Berejanski. Satul Târnauca și-a păstrat denumirea, dar nu și cătunele care fac parte din el. Astfel, Chistrujeni se transformă în Okunivka, Săvineștii, în Savcin, Hergheligenii, în Tabunivka, Petrășenii, în Kam'ianka.

Când se destrăma URSS-ul, în regiunea Cernăuți funcționau 87 de școli, printre care și cele patru școli din cătunele Târnaucei. Nici drastică reducere a școlilor românești din ultimele două decenii și jumătate, care a lăsat regiunea cu

doar 63 de școli cu limba română de instruire și 18 bilingve, n-a atins Hergheligenii și Săvineștii.

Dar odată ce a început să facă ravagii prin regiune, morbul de-naționalizării nu mai poate fi lecut cu una cu două. El face parte din codul genetic al funcționarilor de stat care, educați în trecut ca luptători doar pentru drepturile propriului popor, văd în etniile conlocuitoare rivali sau chiar dușmani. Acum, când poporul pe care îl reprezintă a devenit națiune dominantă într-un stat pluriethnic, acești funcționari pătimași nu-și pot recifra cromozomii în sensul ocârmuirii echitabile pentru toate popoarele alcătuitoare ale acestui stat. Visul lor cel mai dulce ar fi să realizeze o Ucraină mononațională, în care să nu-și mai bată capul cu manuale în alte limbi, cu traduceri din limba majorității în limbile minorităților și viceversa, cu diverse cursuri de calificare, reciclare sau perfecționare pentru cadrele didactice din școlile cu altă limbă de predare decât cea ucraineană. Unicul favor pe care ar fi dispuși să ni-l facă ar fi să ne lase să cântăm și să dansăm. Cât mai multe cântece și dansuri populare ale aborigenilor pentru turiștii străini! Ca să vadă că trăim într-o veselie și nu avem nevoie de nimic altceva.

Fiecare nou curent, fiecare nouă direcție în politica internă a Ucrainei aduce cu sine noi încercări pentru școlile cu limba de predare română din ținut. Urmărind un singur scop, care este și scopul suprem, obținerea de credite de la băncile străine, administrația de stat este în stare să taie în stânga și în dreapta din bugetul, și așa scund, alocat pentru satisfacerea minimă a necesităților sociale. Primele care nimeresc

Conducerea Centrului Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi”, acad. Vasile Târâțeanu, președinte (primul din dreapta), și prof. Arcadie Moisei, inspector școlar din cadrul ONG-ului (în centru) sosiși la Administrația Raionă de Stat Herța pentru a discuta problema închiderii școlilor în satele Hergheligeni și Săvinești din comuna Târnauca.

Foto: Svetlana Pantea

Părinți și învățători de la cele două școli, Săvinești și Hergheligeni, din Comuna Târnauca, raionul Herța, indignați de decizia autorităților raionale de a le închide instituțiile educaționale din satele lor.

sub ghilotina acestei economii de mijloace financiare sunt școlile primare.

Raionul Herța e cel mai vulnerabil, din acest punct de vedere. La începutul anului de învățământ 2014/2015, în această unitate administrativ-teritorială pur românească existau circa 15 școli primare și complexe instructiv-educative, cu un efectiv de elevi care li s-a părut vigilenților economiști de la raion a fi mai mic decât cred ei că ar trebui să fie. Ochiul lor de vultur înfometat s-a ațintit asupra școlilor primare din cătunele Lunca și Hergheligeni, văzând în ele o pradă care le-ar ostoi puțin foamea, chiar dacă știu prea bine că nu au ce pune nici măcar pe un dinte prin sfârtecarea acestor plâpânde animăluțe uitate de lume pe coclaurile unui sat românesc mult prea împrăștiat pe văi și dealuri. Punct ochit, punct lovit. Cu atât mai mult că această lovitură este și expresia unei manifestări voalate a cifrului cromozomic, despre care am amintit mai sus, al unor persoane din conducerea regională a învățământului. Astfel, în anul de învățământ 2015/2016 a fost suspendată activitatea a două școli din acest raion: școala din Lunca și școala din Hergheligeni. Pentru închiderea școlii din Lunca s-a găsit drept motiv numărul prea mic de elevi și aflarea clădirii în stare de avarie. Iar pentru școala din Hergheligeni, cauza ar fi fost că nu ajungea un copil pentru a întruni numărul de elevi necesar deschiderii clasei întâi. Cât despre starea imobilului în care se află școala, acestuia nu i s-a putut găsi niciun ganci decât acela atribuit din oficiu sau constatat de cineva care nici măcar nu a văzut vreodată acest elegant sediu.

Revenirea elevilor pe băncile școlii închise intempestiv: o victorie a lui Pirrus sau o realizare a comunității?

Suspendarea activității școlii de la Hergheligeni a fost votată, sub presiuni de la raion, de Consiliul local Târnauca, cu condiția ca, peste un an, școala să-și reia activitatea dacă va întruni un număr satisfăcător de copii.

A trecut un an. Cu ajutorul lui Dumnezeu, s-au adunat șase copii doritori să frecventeze clasa întâi la școala din Hergheligeni. Conform normativelor existente, la întrunirea acestui număr de elevi, trebuie deschisă o clasă. Am socotit, împreună cu părinții, că anul viitor vor fi șapte copii de școală. Deci, logic vorbind, școala trebuia să-și reia activitatea. Dar secția raională de învățământ nici n-a avut de gând să facă acest lucru. Și nici consiliul local nu a planificat din timp bani în buget pentru aceasta. Se vede clar că suspendarea a fost făcută pe veci. Mai mult chiar, către ghilotina lichidării era îmbrâncită și școala din cătunul vecin, Săvinești, sub pretextul că i-ar fi fost avariata clădirea. Or, nimănui nici prin gând nu i-a trecut să dea bani să o repare.

Părinții copiilor din aceste două cătune, la început timid, apoi din ce în ce mai insistent, au început să ceară respectarea drepturilor lor cetățenești. Au manifestat în fața primăriei, apoi în fața Administrației raionale de stat. Conducerea raională a vizitat de câteva ori localitatea, pentru a se întâlni cu protestatarii. În sfârșit, referitor la școala din Săvinești, s-a aprobat hotărârea de a face aici reparații cu participarea părinților. Astfel, s-a rezolvat problema și anul acesta școala din Săvinești și-a

Școala din satul Săvinești, comuna Târnauca, ocrotită de Dumnezeu prin troița de la intrare.

Foto: Svetlana Pantea

reluat activitatea! E o victorie a comunității.

Hergheligenii însă au avut de parcurs o distanță ceva mai lungă pe calea redeschiderii școlii. Proteste, întâlniri, mediatizarea cazului! Poziția fermă a părinților care nu s-au dat bătută și au insistat ca odraslelor lor să li se dea posibilitatea să umble la școala din cătunul lor, a condus la convocarea unei sesiuni extraordinare a Consiliului local Târnauca. Poziția părinților și a societăților național-culturale din ținut a fost prezentată la sesiune de către doamna Maria Vizitiu, fostă șefă a secției raionale de învățământ, consilieră a consiliului regional în câteva legislații la rând, sufletul apărătorilor școlilor din satul natal. Punctul de vedere al conducerii raionului a fost expus de șeful Secției raionale de învățământ, tineret și sport, Octavian Magas. Doamna Vizitiu a adus argumente convingătoare în favoarea redeschiderii școlii, demonstrând că toate costurile aferente redeschiderii școlii vor fi mai mici decât cheltuielile pentru asigurarea transportului zilnic al elevilor, cu autocarul, la școala medie din centrul satului. Domnul Magas a vorbit despre dificultățile financiare cu care se confruntă raionul vizavi de redeschiderea acestei școli și, în genere, vizavi de întreținerea școlilor din cătune, cu un număr mic de elevi. Dar argumentul suprem nu putea să fie altul decât satisfacerea necesității copiilor, apropierea serviciilor publice de domiciliul cetățeanului. Și deputații Consiliului sătesc au adus acest argument în fața conducerii raionului. Spre onoarea lor, consilierii locali au susținut unanim propunerea primarului Pantea Ion de a redeschide așezământul de învățământ de la Hergheligeni. Chiar ei vor aloca o anumită sumă de bani pentru susținerea școlii în etapa inițială, părinții efectuând lucrările de reparație necesare. Dreptatea a biruit de această dată! E o victorie a democrației care, dacă cetățenii și comunitatea o doresc cu adevărat și o promovează cu fermitate, dă rezultate.

Într-o convorbire particulară de după sesiune, domnul Magas ne-a spus că victoria obținută de comunitate e, în fond, o victorie a lui Pirrus, adică o victorie cu pierderi prea mari. După părerea dumnealui, întreținerea atâtor așezăminte de învățământ pe teritoriul satului Târnauca e nerentabilă și e lipsită de perspectivă.

Școala din satul Hergheligeni, comuna Târnauca, nu arată chiar atât de avariata cum o prezintă oficialii din raion

Foto: Svetlana Pantea

Părerea noastră, însă, este că, la ora actuală, reducerea numărului de școli primare în Târnauca nu dă nicio economie bănească vizibilă, ci numai zdruncină stabilitatea și situația socială din localitate. Or, cine dacă nu autoritățile statului declară mereu de la tribună, sus și tare, că scopul tuturor reformelor actuale e apropierea serviciilor publice de cetățeni?

În loc de epilog

Și încă ceva. La conducere, oamenii se schimbă în permanență, la fel se schimbă și ideile politice pe care oamenii de la conducere le împărtășesc. Dar în viață, oamenii rămân aceiași, cu grijile lor zilnice, cu prioritățile pe care le reclamă comunitatea din care fac parte. Merită laudă și respect doar cei ce știu să apere interesele comunitare, să protejeze sistemul de învățământ și de ocrotire a sănătății, chiar așa șubred cum este el în realitate, dacă nu pot să-l facă mai bun. Iar cei ce înțeleg să-i aducă îmbunătățiri, vor beneficia de aprecierea nu doar a contemporanilor, ci și a generațiilor viitoare. Cine servește cu adevărat cauza comunitară va avea parte de recunoștința societății, nu cei ce caută pretext să se justifice de ce iau hotărâri ce dăunează acestei cauze. Oricât ar susține în diverse ședințe că scopul lor este fericirea poporului, nimeni nu crede, pentru că toată lumea vede că faptele dovedesc tocmai opusul.

Note

1. Ion Popescu, Constantin Ungureanu, *România din Ucraina între trecut și viitor: Români din Regiunea Cernăuți*, Oradea: Primus, 2009, 572 p. – p.199
2. Dumitru Covalciuc. *Școala română din Bucovina: istorie și realitate*, în almanahul „Țara Fagilor”, 1992, p.31-32

Ela SORESCU

Liceul „Gheorghe Asachi” din Herța: istorie și actualitate

Înființată în anul 1963, fosta școală-internat din orașelul Herța are o istorie interesantă. Aici și-au găsit azilul copii români veniți din întreaga regiune Cernăuți, al căror statut social nu le permitea să frecventeze școli obișnuite. Unii din ei sunt orfani sau semiorfani, alții provin din familii numeroase sau din familii mai puțin asigurate material, există și copii ai căror părinți sunt decăzuți din drepturi parentale etc. Calea destinului acestor copii ducea la Herța, deoarece la Herța era locul, unde li se puneau la dispoziție aproape toate cele necesare pentru viață. În afară de elevii care locuiau în căminul școlii, aici își făceau studiile și copii din Herța sau din sătucul Movila, care făceau naveta. Instituția avea un corp didactic solid, cu frumoase cabinete bine amenajate pentru acea vreme, unde se făcea carte. În perioada sovietică, numărul de elevi din școala medie-internat din Herța oscila între 370-400 de persoane. Directorii Varlaam Nistorean, Victor Liliac, Vasile Todorean, au administrat școala cu competență și spirit gospodăresc, au știut să combine, în activitatea lor didactică, severitatea și omenia, perseverența și bunăvoința, dând dovadă de mult tact și simț al măsurii. Cei care au fost crescuți și educați între pereții școlii-internat din Herța, au căpătat o experiență de viață deosebită. Unii dintre ei, devenind oameni mari, prin numele și faptele lor, sporesc autoritatea școlii: **Arhimandritul Longhin** (cu numele laic Mihai Jar), starețul Mănăstirii din Bănceni, **Ion Bobu**, artist emerit al Ucrainei, **Ion Băhnărel**, doctor habilitat în medicină, profesor universitar, prim vice-director al Centrului Național de Sănătate Publică din Republica Moldova, **Dumitru Cozma**, doctor habilitat în științe matematice, Chișinău, **Mihai Capră**, doctor habilitat în științe matematice, Moldova, **Petru David**, medic-șef al Centrului

de salubritate din Hliboca, **Marin Gheras**, artist emerit al Republicii Moldova etc.)

Destrămarea imperiului sovietic s-a răsfrânt și asupra destinului școlii-internat, care, mai mult din lipsa surselor de finanțare decât din tendința de a răspunde cerințelor reformiste din acea vreme, a fost transformată în școală românească de tip nou. La începutul anului școlar 1995-1996, școala-internat devine liceu. Astfel ia ființă Liceul raional „Gheorghe Asachi”, care este și unicul liceu românesc din raionul Herța. În primii ani de activitate, acest focar de învățământ a înregistrat succese. Se preconiza transformarea lui într-o școală secundară cu mari perspective. Liceul stabilise relații de colaborare cu Colegiul Național „Grigore Ghica” din Dorohoi. În lista elevilor-liceeni din Herța existau și numele de copii din regiunea Odessa. Dar criza economico-financiară din anii 1997-2000 a dat totul peste cap. Profesorii au încetat să mai primească la timp salarii, în loc de salarii li se dădea „vodkă”, elevii erau prost alimentați în cantina liceului, ziua înghețau de frig la ore, iar noaptea, în cămin. Elevii au început să se îmbolnăvească. Liceul și-a pierdut faima de instituție performantă. Au încetat să mai vină aici la studii elevii din alte regiuni sau raioane. Nici din raionul Herța nu mai doreau să se înscrie aici la studii. Având școală medie în sat și știind dezastrul de la liceul raional, nu mai aveau chef să-și continue școala la Herța. Perioada acelor greutăți a însemnat o lovitură crâncenă pentru autoritatea școlii. Efectele ei se resimt și astăzi. Descurajant este și faptul că diploma de absolvire a unei școli teoretice de tip nou din Ucraina, fie că se numește liceu sau gimnaziu, în afară de acest nume răsunător, nu oferă niciun avantaj absolvenților comparativ cu școala medie de cultură generală. Nici

continuarea studiilor în România nu mai este atât de atractivă ca odinioară. Cât timp cei care studiau în România nu puteau ști ce greutăți vor avea cu echivalarea diplomelor, școlile românești erau mai favorizate. Între timp situația s-a schimbat. Românii din Herța, care, logic, ar trebui să-și dea copiii la licee românești, privesc realitatea cu ochi străini spiritului național (și european!), preferând școala ucraineană, unde, consideră ei, odraslele lor vor dobândi cunoștințe mai profunde, vor însuși mai bine limba statului și vor avea mai multe șanse să susțină examenele și să rezolve testele finale. Ceea ce nu este chiar așa. Nu puțini copii din școlile românești au acumulat mai multe puncte la rezolvarea testelor, inclusiv la limba ucraineană.

Din cauza numărului mic de doritori de a se înscrie la studii, administrația liceului a renunțat să mai facă vreo selecție. Or, aceasta este o condiție esențială care asigură calitatea de mai departe a studiilor. Deși nu prea a fost de unde alege, totuși profesorii și elevii au realizat performanțe. În fiecare an, 60-70% din absolvenți au plecat mai departe la școli superioare.

Un alt factor care a influențat negativ procesul educativ a fost acela că, într-o perioadă de 21 de ani, la liceul „Gheorghe Asachi” s-au schimbat opt directori: Zaharia Onescu, Vasile Albu, Ștefan Sibov, Petru Sandu, Ion Andrieș, Vasile Todorean, Elena Maftei, Veceaslav Sidor. Vârsta de pensionare, starea nesatisfăcătoare a sănătății, alternativa unui serviciu mai plătit etc, toate acestea au contribuit la schimbarea atât de accelerată a directorilor. Totuși, penultimul director, prof. Elena Maftei, s-a menținut în funcție opt ani.

În anul 2006, s-a încercat să i se ia liceului numele pe care îl poartă. A fost făcută și o nouă șampilă, fără numele lui Gh. Asachi pe ea. În acele clipe de grea cumpănă a intervenit doamna Eugenia Cimborovici-Teodoreanu, președinte al Fundației Civice „Gh. Asachi” din or. Herța, care a dobândit restabilirea numelui instituției pe șampilă.

La ora aceasta, situația Liceului raional „Gh. Asachi” din Herța, nu este deloc îmbucurătoare. La problemele serioase, deja existente, s-a mai adăugat una: conflictul dintre o bună parte a corpului profesoral și actualul director,

prof. Veceaslav Sidor. După cum mărturisesc membrii colectivului didactic, premise pentru izbucnirea conflictului au fost create chiar din primele luni de administrare ale noului șef. În speranța că lucrurile se vor schimba, că noul conducător se va adapta condițiilor normale de funcționare a instituției, profesorii au manifestat multă răbdare mai mult de doi ani. În această perioadă, mai mulți profesori și femei de serviciu au plecat de la liceu.

Când nu s-a mai putut răbda, profesorii au depus plângere la organele administrative locale. Atunci directorul i-a dat în judecată, considerând că plângerea este nefondată și că de fapt urmărește știrbirea autorității directorului, atentând la onoarea și demnitatea persoanei sale.

În lista celor 14 profesori învinuiți sunt incluși cei mai buni profesori din raion, cu o vechime mult mai mare de muncă în liceu decât domnul director. Procesele judiciare s-au ținut lanț, și nu se întrevede un sfârșit. Cei care ar trebui să-și folosească potențialul intelectual și fizic în educarea și instruirea tinerei generații sunt nevoiți să-și consume energia într-o luptă nereproductivă și inutilă.

De câtă onoare și demnitate poate să dea dovadă un director care, în loc să găsească soluții de rezolvare a conflictelor pe cale amiabilă, apelează la instanța de judecată pentru a apăra ce? – interesele școlii sau propriile orgolii? Există oare un asemenea precedent în istoria învățământului din regiunea Cernăuți?..

Elevi pe treptele Liceului Raional „Gheorghe Asachi” din Herța, la început de an școlar la.

Foto: Adrian Medvedi.

Constantin UNGUREANU

Învățământul românesc în regiunea Cernăuți: istorie și actualitate

Românii locuiesc din timpuri străvechi pe teritoriul actual al regiunii Cernăuți, care cuprinde partea nordică a Bucovinei istorice, partea nordică a Basarabiei istorice și o bună parte din ținutul Herței. Aici învățământul românesc are o istorie diferită, pentru că diferită este istoria acestor trei părți care alcătuiesc actuala regiune. De la Austria Bucovina a moștenit o altă situație școlară decât Basarabia, iar ținutul Herța a beneficiat de învățământ românesc care s-a dezvoltat, până în 1940, fără opreliști sau constrângeri. E adevărat că, în interbelic, sistemul educativ în limba română s-a sincronizat, într-o mare măsură, în aceste teritorii. Iar după al Doilea Război Mondial, regimul sovietic a moldovenizat învățământul românesc în maniera în care acesta a fost moldovenizat în R.S.S. Moldovenească. Acum regiunea Cernăuți este de obicei identificată cu nordul Bucovinei. Istoria modifică granițele geografice, dar nu poate unifica întru totul tradițiile, mentalul colectiv și sentimentul identitar al comunităților, format în timp, iar uneori și sub presiunea timpului.

Educația în limba română în ultimii ani de stăpânire austriacă a Bucovinei

Până în anul 1918, adică până la sfârșitul stăpânirii austriece, în satele românești, dar și în cele cu populație mixtă din partea nordică a Bucovinei, au funcționat școli în care instruirea elevilor se făcea în limba română. De exemplu, în anul școlar 1912/13, în Bucovina existau 199 de școli românești, dintre care: 9 – în orașul Cernăuți și în suburbiile acestuia; 18 – în districtul Cernăuți rural; 31 – în districtul Storjineț. Școli românești funcționau și în satele din nordul districtelor Siret și Rădăuți, care acum fac parte din regiunea Cernăuți. În

1913, numărul elevilor instruiți în română în orașul Cernăuți era de 1.419. Dintre ei, 830 frecventau secțiile româno-germane, unde practic toți elevii erau copii de români. În districtul Cernăuți rural, în limba română erau instruiți 4.542 elevi, iar în districtul Storjineț, 5.919 elevi¹.

În ajunul Primului Război Mondial, la Broscăuții Noi, Camenca, Corcești, Davideni, Volcineț, funcționau separat școli românești și ucrainene; în Cuciurul Mare existau două școli ucrainene, două românești și una germană. Din cele 10 școli primare din Banila Moldovenească, una era germană, trei românești, patru ucrainene și două poloneze. Molodia avea 5 școli, dintre care una românească, una germană, două mixte româno-germane și una ucraineană. În Ceahor activa o școală românească (cu 5 clase) și alta ucraineană (cu 3 clase). O școală mixtă româno-ucraineană exista la Liudi Horecea. În satele Corovia și Broscăuții Vechi, care la ora aceasta sunt aproape complet ucrainizate, existau numai școli românești². Acum, în toate aceste sate din nordul Bucovinei funcționează doar școli ucrainene.

În orașele Cernăuți și Storjineț, școlile din centru erau în majoritate mixte, cu educație predominant germană, iar cele din suburbii erau în majoritate românești. La Roșa, Roșa-Stânca, Țețina și Horecea existau separat școli românești. La Caliceanca, Clocucica și Mănăsteriște, școlile erau mixte, dar existau și filiale româno-germane, unde toți elevii erau români. La Storjineț, în cele două școli din centrul orașului, instruirea elevilor se făcea în trei limbi: germană, română și ucraineană, iar în cele două școli din cătunul lăaturalnic Bilca și din cotul situat pe malul drept al Siretului, educația se făcea numai în limba

română³. În 1913, în Bucovina existau și 14 școli românești private, dintre care 8 în sate aflate astăzi în regiunea Cernăuți: Carapciu pe Ceremuș, Comarești (aici funcționau chiar 2 școli de acest tip), Costești, Cotul Bainschi, Hliboca, Mihalcea și Panca⁴.

Școala românească în interbelicul românesc

După unirea Bucovinei cu România, învățământul în limba română s-a dezvoltat în continuare. S-au deschis noi școli românești, și asta mai cu seamă în centrele urbane, dar și în localitățile rurale, în special în satele cu populație mixtă. O adevărată redeșteptare națională s-a produs la românii din Basarabia, care în perioada stăpânirii rusești nu au avut decât școli rusești. După 1918, școli românești s-au deschis în mai multe sate din județul Hotin.

Dintotdeauna românii au populat compact partea sudică a teritoriilor care, având destine istorice diferite, au format după război regiunea Cernăuți. Acestea sunt teritoriile care compun în prezent raioanele Herța, Hliboca, Noua Suliță și Storjineț. După calculele noastre, în anul 1930, în localitățile viitoarei regiuni Cernăuți trăiau 805.642 persoane, din care 383.028 (47,5%) erau ucraineni, 227.187 (28,2%) români, 88.772 (11%) evrei, 46.946 (5,8%) ruși, 30.439 (3,8%) germani, 25.088 (3,1%) polonezi, 4.182 reprezentanți ai altor etnii. Este bine să se știe că în 1930, un număr de 419.025 locuitori ai teritoriului viitoarei regiuni Cernăuți (52%) considerau că limba lor maternă este ucraineana, 200.829 persoane (24,9%) numeau româna drept limbă maternă, 75.410 persoane (9,4%) – limba idiș, 43.582 persoane (5,4%) – limba germană, 41.566 persoane (5,1%) – limba rusă, 23.027 persoane (2,9%) – limba polonă, 2.203 – alte limbi⁵.

La începutul anului 1940, în teritoriul actual al regiunii Cernăuți locuiau cca. 883.385 persoane, dintre care 597.220 bucovineni și herțeni, și 286.165 basarabeni. Numărul românilor din acest teritoriu era atunci în jur de 250 mii persoane (cca. 28,3% din totalul populației), dintre care aproximativ 195 mii erau bucovineni și herțeni, iar cca. 55 mii basarabeni⁶.

Moldovenizarea învățământului românesc în perioada sovietică

La 7 august 1940, printr-un decret al prezidiului Sovietului Suprem al URSS, a fost luată hotărârea de înființare a regiunii Cernăuți, care includea teritoriul din nordul Bucovinei, din nordul Basarabiei și din ținutul Herței. La 4 noiembrie 1940, prezidiul Sovietului Suprem al URSS a stabilit noul hotar dintre R.S.S. Ucraineană și R.S.S. Moldovenească. Prezidiul a hotărât ca 76 de localități din partea de sud a județului Hotin, cu o populație de 142.949 de persoane, să fie incluse în componența R.S.S. Moldovenească⁷.

Odată cu sovietizarea și ideologizarea populației, a început și procesul de rusificare și ucrainizare. Cel mai tare a suferit de pe urma acestei politici populația românească. Chiar în primul an de putere sovietică, alfabetul latin al limbii române a fost interzis. Astfel, limba română a trecut la grafia chirilică și s-a numit în continuare, în mod oficial, „limba moldovenească”. Românii din nordul Basarabiei, dar și din satele bucovinene de lângă Cernăuți au fost declarați moldoveni. În regiunea Cernăuți au fost deschise 538 de școli, dintre care 408 ucrainene, 111 „moldovenești”, 10 rusești și 9 cu alte limbi de instruire⁸. După alte calcule, în anul școlar 1940-1941, în regiune au funcționat 405 școli ucrainene, 114 cu predare în limba „moldovenească”, 11 cu predare în limba rusă și 9 cu predare în idiș. În iulie 1946, în regiune existau 124 școli „moldovenești”, de diferite trepte, și 18 școli rusești. Iar la sfârșitul anului de învățământ 1946-1947, numărul școlilor „moldovenești” s-a redus cu 5, respectiv 8 (după alte calcule). Astfel, anul de învățământ 1947-1948 demarează în regiunea Cernăuți cu 106 școli „moldovenești”⁹.

În primii ani de putere sovietică s-a format raionul rural Cernăuți, din care făceau parte și satele românești Ceahor, Corovia, Molodia, Valea Cosminului, Voloca, Ostrița și Mahala, ori sate cu populație mixtă, precum Cuciurul Mare, Mihalcea. Dacă locuitorilor din satele fostelor județe Storjineț, Rădăuți și Dorohoi li s-a recunoscut dreptul să se declare în continuare români, celor din fostul județ Cernăuți (Boian, Ceahor, Corovia, Mahala,

Vinieta primei promoții (1953-1961) a Școlii de 8 ani Boian – Hliniță, raionul Noua Suliță (atunci Sadagura)

Molodia, Ostrița, Valea Cosminului, Voloca, Țureni) li s-a contestat acest drept, ei fiind declarați moldoveni și înregistrați ca atare la toate recensămintele sovietice. Puțini au fost aceia care au reușit să-și păstreze naționalitatea de român în certificatul de naștere și în buletinul de identitate (pașaportul sovietic intern).

Chiar în primii ani de după război, în mai multe sate de români din raionul rural Cernăuți, școlile românești au fost ucrainizate. Cu această ocazie, au fost închise școlile românești din satele Ceahor, Corovia, Cuciuorul Mare, Mihalcea, Molodia, Valea Cosminului. Tot în primii ani de după război au dispărut școlile românești din Banila Moldovenească, Comarești, Corcești, Davideni, Maidan, Panca, Petriceanca, Storojineț, din satul Șișcăuți (raionul Secureni)¹⁰.

În deceniile următoare, numărul școlilor moldovenești a continuat să scadă. După două-trei decenii de funcționare, au fost închise școlile românești din cătunul Poieni al orașelului Hliboca, din cătunul Vulva al orașului Storojineț, au fost ucrainizate școala din Broscăuții Vechi, raionul Storojineț, și cele două școli din satul Colincăuți, raionul Hotin. Fără școală românească a rămas și satul Tureatca. Aceeași soartă a avut și târgul Herța din fostul județ Dorohoi. În timp, au fost desființate școlile românești din Seliște (parte a orașelului Noua Sulița) și școlile nr. 11 și 12 din orașul Cernăuți, școli care funcționau în suburbiile Horecea-Mănăstirii și Țețina ale capitalei Bucovinei¹¹.

În anii '70 ai sec. XX, în raionul Storojineț au fost rusificate patru școli românești – cea

din cătunul Arșița, ce aparține comunei Pătrăuți de Jos, cea din centrul satului Pătrăuți de Sus, o școală din comuna Crasna și altă școală din comuna Ciudei. În raionul Noua Suliță școala românească din satul Mămăliga a fost transformată în școală mixtă moldo-rusă.

La începutul anilor '80 a început ucrainizarea școlii românești din Cotul de Sus al comunei Camenca, raionul Hliboca. În 1990, s-a încercat lichidarea pe cale administrativă a școlilor românești din Cireș, raionul Storojineț, și din Privorochia, raionul Hliboca, dar protestele locuitorilor au împiedicat autoritățile să realizeze aceste planuri¹².

Astfel, la sfârșitul perioadei sovietice, în regiunea Cernăuți, din cele 114 școli „moldovenești” din anul școlar 1940/1941, au rămas doar 87. Clase cu predarea materiilor în limba română, numită de comuniști „moldovenească”, mai existau și în câteva școli mixte ruso-române sau ucraineano-române. Deci, în cei aproape 50 de ani de stăpânire sovietică, în regiunea Cernăuți au fost închise aproximativ 30 de școli cu instruire în limba română. În toate școlile „moldovenești” din regiunea Cernăuți, elevii au studiat, ca limbă de stat, limba rusă. Limba ucraineană nu a existat ca obiect de studiu, în aceste școli.

Destinul școlii românești în Ucraina suverană

În 1991, Uniunea Sovietică a încetat să mai existe. Din clipa în care Ucraina a devenit stat independent (24 august 1991), limba ucraineană a devenit suverană în sistemul de învățământ din țară, încercând să-și extindă supremația și asupra sistemului de școli naționale. Aproape toate școlile ruse din regiunea Cernăuți, în special cele din centrul regional, au fost transformate, prin ordin, în școli ucrainene. Doar faptul că funcționau în localități cu populație pur românească le-a ferit pe școlile românești de o asemenea transformare drastică, realizată prin metode administrative, fără consimțământul, măcar formal, al părinților sau al elevilor. În centrul regional, școlile românești fiind prea puține și prea periferice (una la Horecea, altele două la Roșă și Roșă-Stâncă) au scăpat cu viață. Iar unica școală românească din centrul orașului

(Școala nr.29) era prea de curând înființată (pe baza cererilor depuse de părinți și elevi) ca să poată fi imediat desființată în mod autoritar, printr-un ordin al noului șef al inspectoratului orașenesc. Nu au scăpat însă de lichidare cele câteva școli românești din Corovia, Molodia, Camenca, Storojineț, deschise imediat după destrămarea Uniunii Sovietice. Limba română a fost scoasă treptat din aceste școli. Nici celelalte școli românești din regiune nu au avut liniște. Din partea inspectoratelor de învățământ au început să curgă diverse recomandări privind introducerea limbii ucrainene la diverse materii.

În această situație complicată, mai apar și alți factori cu influență negativă asupra sistemului de învățământ minoritar. Dintr-o dată, absolvenților școlilor românești li se ia dreptul de a susține, la admiterea în facultăți, examenul de limba română. În această privință se merge atât de departe încât, la un moment dat, examenul de limba română este înlocuit cu examenul de limba ucraineană chiar la admiterea în facultate la secția de filologie română. Din cauza stabilirii hotărului de stat între Ucraina și Republica Moldova, numărul de studenți din regiunea Cernăuți la universitățile din Chișinău și Bălți se diminuează semnificativ. În ce privește Universitatea din Cernăuți, numărul studenților de etnie română ce studiază aici e departe de a fi corespunzător proporțional cu numărul de români din regiune. Conform unei statistici realizate în luna martie 1991, din cei 9.769 de studenți ai Universității din Cernăuți, 8.329 (85,2%) erau ucraineni, 820 (8,4%) ruși, 434 (4,5%) români, divizați în „moldoveni” (231 persoane, reprezentând 2,4%) și „români” (203 persoane, reprezentând 2,1%), 109 evrei, 37 poloni, 22 bieloruși și 29 reprezentanți ai altor etnii¹¹. În această situație, un factor de încurajare pentru absolvenții școlilor românești din Ucraina este acordarea de către statul român a unor burse de studii în România. După cinci decenii de izolare totală a românilor din Ucraina față de patria lor istorică, apare pentru prima dată posibilitatea ca absolvenții școlilor românești din regiunile Cernăuți, Odesa și Transcarpatia să-și continue studiile la instituții superioare din România.

În anii 1989-1992, românii din regiunea

Cernăuți, datorită schimbărilor democratice din societate, au reușit să obțină și unele drepturi în domeniul învățământului. Urmând exemplul școlilor din Republica Moldova, școlile din regiunea Cernăuți, numite până atunci „moldovenești”, au renunțat la grafia chirilică impusă de sovietici așa zisei limbii „moldovenești” și au trecut, aproape concomitent cu cele din Basarabia vecină, la grafia latină, revenind, totodată, la denumirea firească a limbii române. Astfel, pentru școlile numite odinioară „moldovenești” oficialitățile au acceptat denumirea firească de școli cu limba română de predare, adică școli românești. Din păcate, fostele școli românești din Crasna, Ciudei sau Pătrăuți de Sus, transformate de sovietici în școli cu limba rusă de predare, nu au mai revenit la statutul de școli cu predarea în limba română, ci au fost transformate, și de data aceasta pe cale administrativă, în școli ucrainene. În toate școlile românești, în locul limbii ruse, s-a introdus, ca obiect de studiu, limba ucraineană.

În anul de învățământ 1992/1993, în 9 școli din raionul Hliboca în care instruirea se făcea în limba ucraineană – Camenca, Ceahor, Corcești, Corovia, Molodia, Tureatca, Valea Cosminului și Hliboca (cu două școli) – și într-o școală din orașul Herța, unde materiile se predau în limba rusă, învățau 5.338 de elevi, dintre care 2.925 (54,8%) erau ucraineni, 2.195 (41,1%) români (inclusiv 102 declarați moldoveni), 158 ruși și 60 reprezentanți ai altor etnii¹². În aceste școli, limba română nu a fost introdusă nici măcar ca obiect de studiu, deși în unele din ele elevii de naționalitate română constituiau majoritatea – Tureatca (95%), Corcești (86%), Molodia (76%), Herța (62%), Valea Cosminului (59%) – sau erau în proporție de peste 35 la sută – Corovia (45%), Ceahor (35,6%).

Spuneam mai sus, că în ultimii ani de stăpânire sovietică și în primii ani de independență a Ucrainei, în câteva școli ucrainene, în care învățau și copiii de români, la insistența și cu sprijinul societăților culturale românești din regiune, au fost deschise clase cu limba română de instruire. Astfel de clase au fost deschise la școlile ucrainene din Molodia și Corovia, la o școală din Storojineț. La Cernăuți s-a reușit chiar deschiderea unei școli românești în centrul orașului. La fel și în Herța. Clase

Populația raioanelor Herța, Hliboca, Noua Suliță și Storojineț, în 1989 și 2001 (după naționalități)

Raionul	Total	Români	Moldoveni	Ucraineni
1989				
Herța	29.611	23.539	3.978	5,3
Hliboca	68.009	29.042	9.644	14,2
Noua Suliță	86.771	585	55.669	64,2
Storojineț	89.751	32.965	731	0,8
Total	274.142	86.131	70.022	25,5
2001				
Herța	32.316	29.554	91,5	756
Hliboca	72.676	32.923	45,3	4.425
Noua Suliță	87.461	5.904	6,8	50.329
Storojineț	95.295	35.095	36,8	307
Total	287.748	103.476	36,0	55.817

Sursa: Ion Popescu, Constantin Ungureanu, op. cit., p. 284-285, 288-289.

românești existau și la unul din liceele din Noua Suliță. Dar așa cum s-a putut vedea din cele spuse mai sus, în mai multe sate cu populație majoritar românească (Corcești, Colencăuți, Tureatca, Valea Cosminului, Broscăuții Vechi, Șișcăuți) școlile au rămas tot ucrainene, ca pe timpul sovieticilor.

Vectorii deznaționalizării: statistici școlare și demografice

Românii (moldovenii) locuiesc compact în 4 raioane din sudul regiunii Cernăuți: Storojineț, Hliboca, Herța și Noua Suliță. În 1989, în raionul Herța populația românească constituia 92,9%, în raionul Noua Suliță, 64,9%, în raionul Hliboca, 56,9%, și în raionul Storojineț, 37,5%. La acea dată, în aceste 4 raioane locuiau, în total, 274.142 persoane, dintre care 31,4% erau trecuți în acte drept români, 25,5%, drept moldoveni și 39,6%, drept ucraineni. În 2001, persoanele trecute în acte drept români și cele trecute în acte drept moldoveni constituiau, în raionul Herța, 93,8%, în raionul Noua Suliță, 64,3%, în raionul Hliboca, 51,4% și în raionul

Storojineț, 37,1%. Populația totală din aceste 4 raioane constituia 287.748 locuitori, dintre care 36% erau români, 19,4%, moldoveni iar 42,4%, ucraineni.

Așadar, în intervalul 1989-2001, în cele patru raioane din sudul regiunii Cernăuți proporția celor ce s-au declarat ucraineni a crescut de la 39,6% la 42,4%, proporția celor ce s-au declarat români, de la 31,4% la 36%, iar proporția celor ce s-au declarat moldoveni a scăzut de la 25,5% la 19,4%. Ponderea populației românești ('români' și 'moldovenii') a înregistrat o ușoară creștere în raionul Herța, o ușoară scădere în raioanele Noua Suliță și Storojineț și o scădere semnificativă în raionul Hliboca (de la 56,9% la 51,4%). Dar și așa, în 2001, în cele patru raioane din sudul regiunii Cernăuți, 'românii' și 'moldovenii' constituiau împreună 55,4% din totalul populației. Dacă sistemul de învățământ ucrainean ar fi echilibrat în adevăratul sens al cuvântului și ar respecta proporția firească dintre numărul locuitorilor, pe etnii, și numărul elevilor ce reprezintă aceste etnii, cca. 55-56% din elevii din aceste patru raioane administrative ale regiunii Cernăuți ar trebui să fie instruiți în limba română. Dar câți elevi români din aceste patru raioane sunt instruiți în limba română?

După o scurtă perioadă de avânt, învățământul în limba română a intrat într-un nou regres, suportând presiuni puternice de ucrainizare prin deschiderea de clase ucrainene în cadrul școlilor românești. Școala din Mămăliga, spre exemplu, s-a transformat la începutul anului școlar 1996/1997 în școală mixtă trilingvă, cu instruire în limbile română, ucraineană și rusă. Din 2002, școala din Mămăliga funcționează ca școală bilingvă româno-ucraineană, cu mai multe

Școala nr.1 din Ciudei, raionul Storojineț.

Foto: Diana MEGLEI

clase ucrainene decât românești, deși românii (moldovenii) din această localitate constituie peste 90% din populație. Întâmplător sau nu, dar tot în anul 2002 a dispărut școala românească din satul Camenca, care a funcționat decenii la rând în Cotul de Sus al acestui sat din raionul Hliboca. În anul de învățământ 2001/2002, în regiunea Cernăuți existau 458 de școli, dintre care 83 erau românești, 8 mixte bilingve româno-ucrainene și una mixtă trilingvă româno-ruso-ucraineană. Din numărul total de 130.268 elevi care frecventau aceste școli, 21.672 elevi, reprezentând 16,6%, învățau în școli românești, iar 2.141 elevi, reprezentând 1,6%, învățau în școli mixte, cu clase românești (vezi tabelul de mai jos). Împreună, românii, separați artificial în 'românii' și 'moldovenii', constituie cca. 20% din populația regiunii Cernăuți, ceea ce înseamnă că din numărul total de cca. 130 mii de elevi, cca. 26 mii sunt români. De aici rezultă că cel puțin 3.000 de copii români din anul școlar 2001/2002, erau instruiți în școli ucrainene.

Statistica ne arată cât de gravă e situația învățământului românesc în satele cu populație mixtă din raionul Hliboca. Aici, în anul de studii 2003-2004, în limba ucraineană erau instruiți 7.146 elevi (61%), iar în limba română, doar 4.568 elevi (39%). Școlile din raion aveau 343 de clase ucrainene, 236 de clase românești și o clasă rusă (la Fântâna Albă). În 1989, în raionul Hliboca locuiau 68.009 persoane, dintre care 29.042 (42,7%) români, 27.407 (40,3%) ucraineni, 9.644 (14,2%) moldoveni, 1.363

ruși, 298 poloni. La recensământul din 2001, din totalul de 72.676 persoane, 34.025 (46,8%) erau ucraineni, 32.923 (45,3%) au fost declarați români și 4.425 (6,1%), declarați moldoveni¹⁵. Înseși datele oficiale arată că jumătate din locuitorii raionului Hliboca sunt români (chiar dacă unii sunt trecuți, la recensământ, cu titulatura „moldovenii”), iar statisticile școlare din anul școlar 2003/2004 arată că doar 39% din elevii școlilor din acest raion beneficiau de instrucție în limba română; cca. 1.300 de copii de naționalitate română frecventau școli sau clase în care toate materiile se predau în limba ucraineană. Lipsa învățământului în limba maternă este cauza principală a asimilării etnice și lingvistice a populației românești din satele cu populație mixtă din raionul Hliboca. În aceeași situație se află și românii care locuiesc în centrul regional (Cernăuți) și în cele patru centre raionale din sudul regiunii (Storojineț, Hliboca, Herța și Noua Suliță).

Declinul învățământului românesc din regiunea Cernăuți, în ultimii 10 ani

Situația școlilor românești s-a agravat și mai mult în ultimii 10 ani. Astfel, în anul școlar 2007/2008, în regiune funcționau 80 de școli românești (cu 18.379 de elevi) și 11 școli mixte româno-ucrainene (3.367 elevi). Nu au trecut decât 5 ani și numărul școlilor românești s-a redus de la 80 la 70, iar numărul elevilor din aceste școli, de la 18.379 la 12.641. Acesta e

Școlile din regiunea Cernăuți, în perioada 2001-2016

Anul școlar	Total școli		Școli românești		Școli româno-ucrainene	
	școli	elevi	școli	elevi	școli	elevi
2001/2002	458	130.268	83	21.672	9 ¹	2.141 ²
2002/2003	*	*	83	*	*	*
2003/2004	*	*	82	20.837	9	3.156
2004/2005	*	*	82	20.245	10	3.613
2005/2006	*	*	81	18.937	10	3.507
2006/2007	449	113.254	79	18.367	12	3.385
2007/2008	*	*	80	18.379	11	3.367
2008/2009	450	104.000	77	*	13	*
2009/2010	449	102.000	76	14.978	13	4.942
2010/2011	446	97.972	74	13.282	13	*
2011/2012	*	98.643	74	*	13	*
2012/2013	435	97.112	70	12.641	15	3.853
2013/2014	431	96.319	69	12.341	15	3.719
2014/2015	434	96.829	66	11.420	17	4.098
2015/2016	430	97.433	63	11.063	18	4.181

Sursa: răspunsul dat de Inspectoratul școlar regional Cernăuți la data de 16 octombrie 2015 Centrului Cultural Român "Eudoxiu Hurmuzachi" din Cernăuți.

*nu există date; ¹cifra include și unica școală trilingvă româno-ruso-ucraineană; ²din acest total, 325 elevi frecventau școala trilingvă româno-ruso-ucraineană din Mămăliga.

tabloul real pe care îl vedem punând față în față statisticile școlare din anul școlar 2007/2008 și din anul școlar 2012/2013. Aceleași statistici ne arată o creștere semnificativă a numărului de școli mixte.

În 2013, în regiunea Cernăuți funcționau deja 15 școli mixte, cu 3.853 elevi. Situația învățământului românesc se înrăutățește în ultimii ani într-un ritm mai rapid decât în perioada sovietică. Conform celor mai recente datelor școlare, în anul de învățământ 2015/2016, din cele 430 de școli existente în regiunea Cernăuți, doar 63 sunt românești și 18 mixte româno-ucrainene; din numărul total de 97.433 de elevi care frecventează aceste școli, doar 11.063 elevi (11,3%) învață în școli românești și 4.181 elevi (4,3%) în școli mixte româno-ucrainene (vezi tabelul de mai sus). Dacă populația românească reprezintă cca. 20% din numărul total de locuitori din regiunea Cernăuți, elevii români cu drept de școlarizare în limba maternă ar trebui să reprezinte tot 20% din numărul total de elevi din regiunea Cernăuți. În realitate însă, din cei cca. 19.500 de elevi români, doar vreo 14 mii învață la școli în care materiile se predau în limba română; restul de cca. 5.500 studiază la școli în care învățământul se desfășoară în limba ucraineană. Altfel spus, cca. 28% dintre copiii de naționalitate românească din regiunea Cernăuți sunt instruiți în ucraineană, fără să studieze limba română măcar ca obiect de studiu.

Potrivit altei statistici oficiale, în anul școlar 2015/2016, în regiunea Cernăuți activau 423 de școli, dintre care 340 în ucraineană, 63 românești, una rusă și 19 mixte (inclusiv 18 româno-ucrainene). În aceste școli existau 5.209 clase, inclusiv 4.288 în ucraineană, 899 românești și 22 în rusă. Din totalul de 96.505

Școala din Molodia, unde nu mai există nicio clasă românească
Sursa: Wikipedia

elevi, 82.471 (85,5%) studiau în ucraineană, 13.715 (14,2%) în română și 319 în rusă¹⁶. Așadar, din totalul de 96.505 elevi, cca. 20% sau cca. 19.300 de elevi sunt români ori moldoveni, dar numai 13.715 din ei (71% din total) învață în limba maternă. Reiese că, un număr de cca. 5.585 de copii de naționalitate română din regiunea Cernăuți (29% din total) studiază în limba ucraineană.

În decurs de numai 14 ani, din 2001 până în 2015, numărul școlilor românești s-a redus cu 20 (de la 83 la 63), ca niciodată în trecut, iar numărul elevilor din școlile românești, cu peste 10 mii (de la 21.672 la 11.063). În acest interval, numărul de elevi români școlarizați în limba ucraineană aproape că s-a dublat. Dacă în anul de învățământ 2001/2002, numărul acestor copii de români era de cca. 3.000, peste un deceniu și jumătate, în anul de învățământ 2015/2016, el deja este de cca. 5.500-5.600. Dacă aceste tendințe păguboase pentru învățământul minoritar se vor menține neschimbate, școlile românești din regiunea Cernăuți nu vor rămâne, peste un deceniu, decât cu vreo 5 mii de elevi.

(Endnotes)

Note

1. Constantin Ungureanu, *Învățământul primar din Bucovina (1774-1918)*, Chișinău, 2007, p. 199.
2. Idem, *Populația din teritoriul actualului regiuni Cernăuți (sec. XIX – începutul sec. XX)*, în *Destin Românesc*, anul VI (XVII), nr.2 (72), Chișinău 2011, p. 95.
3. Idem, *Învățământul primar din Bucovina ...*, p. 264-266, 286.
4. „Școala”, anul IV, nr. 4-5, Cernăuți 1913, p. 81-94.
5. Ion Popescu, Constantin Ungureanu, *Românii din Ucraina între trecut și viitor. Românii din Regiunea Cernăuți*, Oradea 2009, p. 155-156.
6. *Ibidem*, p. 160.
7. *Буковина. Историчний нарис...*, p. 256.
8. *Ibidem*, p. 257.
9. Ion Popescu, Constantin Ungureanu, *op. cit.*, p. 199.
10. Dumitru Covalciuc, *Școala română din Bucovina: istorie și realitate*, în *Țara Fagilor*, 1992, p. 31-32.
11. *ibidem*, p. 32.
12. *Ibidem*, p. 32.
13. Eugen Patraș, *Aspecte ale deznaționalizării românilor din regiunea Cernăuți în perioada sovietică*, în *Almanahul Societății pentru cultura românească "Mihai Eminescu" din Cernăuți*, București 1993, p. 52.
14. *Ibidem*, p. 53; Ion Popescu, Constantin Ungureanu, *op. cit.*, p. 291.
15. *Ibidem*, p. 286-287.
16. https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publosvita_u.htm. Загальноосвітні навчальні заклади України на початок 2015/16 навчального року, p. 61, 64, 67.

Gheorghe DOLINSKI

O lucrare de referință privind heraldica teritorială a Bucovinei istorice, Hotinului și Herței

Istoria unei țări poate să fie descifrată și din steme sau sigilii. Tocmai aceasta încearcă să facă domnul Alexandru-Grigore Pisoschi în studiul său de mici proporții, dar de mare densitate, *Din heraldica teritorială a Bucovinei istorice, Hotinului și Herței*. După cunoștințele mele, este singura lucrare pe această temă, publicată în anii din urmă. Autorul este bucovinean de origine, membru asociat al Institutului Român de Genealogie și Heraldică "Sever Zotta" din Iași și membru al Filialei Cluj a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina.

Filiala clujeană cuprinde un număr impresionant de bucovineni stabiliți în capitala de pe Someș, toți cu bună pregătire în diverse domenii. Este meritul actualului președinte al Filialei, dr. Corneliu Grigorovici, și al predecesorilor săi de a-i fi descoperit și atras la activitățile filialei. Cunoscându-i interesul pentru simbolurile bucovinene, dr. Grigorovici l-a rugat pe universitarul Alexandru-Grigore Pisoschi să vorbească membrilor Filialei despre heraldica Bucovinei, să scrie despre ea și apoi să publice chiar un studiu. Și studiul nu a întârziat să apară.

Studiul are în față arhicunoscuta hartă etnografică a Ducatului Bucovinei, realizată de istoricul Ion Nistor conform recensământului din anul 1910. Primul capitol, *Date generale introductive*, compus din două părți, cuprinde un scurt istoric al Bucovinei, cu explicarea toponimului "Bucovina" (în prima parte), și o prezentare a elementelor unei steme (în partea a doua). Capitolul al II-lea, *Din heraldica teritorială a Ducatului Bucovinei*, prezintă cele două steme ale Ducatului: stema mare și stema mică. În continuare, sunt descrise în amănunt

stemele orașelor Suceava, Cernăuți, Siret, Rădăuți și Cuciurul Mare. În capitolul al III-lea, *Heraldica teritorială a Bucovinei istorice, Hotinului și Herței din cadrul României Mari*, sunt prezentate stemele județelor Câmpulung Moldovenesc, Cernăuți, Rădăuți, Storjineț, Suceava și Hotin, precum și stemele orașelor din fiecare județ. Următorul capitol e consacrat heraldicii teritoriale a Bucovinei (de nord și de sud), a Hotinului și a Herței după anul 1989. Pentru partea de sud a Bucovinei istorice sunt descrise stemele municipiilor Câmpulung Moldovenesc, Rădăuți, Suceava, Vatra Dornei, ale orașelor Gura Humorului, Siret, Vicovu de Sus și ale comunelor Putna și Volovăț. Pentru partea de nord a provinciei, sunt comentate stemele orașelor Cernăuți, Cozmeni, Sadagura, Storjineț, Vășcăuți, Vijnița, Zastavna, Hotin și Herța. Stemele sunt reprezentate policolor, fiecareia făcându-i-se o descriere amănunțită a elementelor constitutive.

Bibliografia bogată este urmată de un indice al localităților, ținuturilor și județelor, specificându-i-se ținutul, județul, municipiul, raionul și chiar suburbia, dacă e cazul, pentru ca cititorul să aibă posibilitatea să găsească ușor toposul care-l interesează.

Volumul se încheie cu un rezumat redactat în limbile franceză și engleză, ceea ce îl face operațional și dincolo de hotarele țării, dându-i circulație internațională.

Cartea este interesantă și contribuie la completarea cunoștințelor de cultură generală ale celor interesați să afle lucruri deosebite despre Bucovina.

Maria TOACĂ

Poduri de carte peste sârma ghimpată

La răspântia anilor '90, în Basarabia s-a născut fenomenul podurilor de flori peste Nistru, ca expresie a dorinței românilor basarabeni de a se uni cu țara. Cu trecerea timpului podurile de flori au rămas ca o metaforă poetică, un fel de mângâiere, un simbol al dorului de apropiere de Patria mamă. La Cernăuți, nu s-au împletit cununi de flori în sârma ghimpată despărțitoare de neam, dar din partea României spre nordul Bucovinei și Ținutul Herța s-au clădit poduri de carte. Altă vorbă, că multe din cărțile aduse de asociații publice și persoane particulare din Țară, după ce fuseseră primite cu mare bucurie prin școli și biblioteci sătești din localitățile românești, au dispărură fără urmă, de parcă nimeriseră într-un triunghi al Bermudelor. E și aceasta o cauză a diminuării entuziasmului de odinioară al prietenilor din România care cărau la Cernăuți cărți cu sacul, cum se spunea pe aici. Ce-i drept, nici dificultățile trecerii cărții românești prin vamă nu sunt de ignorat.

Dar există o modalitate mai sigură, mai simplă și mai eficientă de a transporta prin vamă hrană spirituală pentru românii din Ucraina. Mă refer la saloanele de carte desfășurate în comun de Biblioteca Bucovinei „Ioan Sbiera” din Suceava și Biblioteca regională „Myhailo Ivasiuc” din Cernăuți. Bunele relații începute cu ani în urmă în baza unui proiect european continuă și astăzi. Căci odată început un lucru bun, el prinde viață și aduce bucurie oamenilor.

Am poposit la Herța în ajunul Sărbătorii Sfântului Nicolae (stil vechi), care ne-a convins că poate să facă minuni și în alte zile decât 19 decembrie. Am pornit la drum într-o mașină de epocă, numai bună pentru un muzeu de rarități. Dar dna Maria Dovgan, directoarea Bibliotecii regionale „Myhailo Ivasiuc”, instituție careia îi aparține această piesă de anticariat (lucrătorii de

aici o numesc „Ferdinand”), ne-a dat asigurări că vom ajunge întregi și nevătămați la locul de destinație. În fond, nici nu prea avea pe cine să liniștească, pentru că în afară de pachetele enorme de cărți, în salonul mașini mai era scriitoarea Doina Bojescu, redactorșef la „Concordia”, săptămânal al românilor din Ucraina, și umila mea persoană. Locurile celorlalți colegi, scriitorii români invitați de doamna directoare la Herța, la primul salon de carte românească organizat de Biblioteca regională „M. Ivasiuc”, au rămas libere. Dar numai în mașină, că la Casa de Cultură din Herța, unde s-a desfășurat întâlnirea, n-am observat locuri goale.

Prevăzătoare, Elena Mihai, șefa Bibliotecii raionale „Gheorghe Asachi”, a ales spațioasa Casă de Cultură ca loc de întâlnire a lucrătorilor bibliotecilor din raion, la care au participat și invitați din Suceava, alături de un număr impresionant de profesori de limba română din ținutul Herței. Așa că scriitorii cernăuțeni au ratat de data aceasta un bun prilej de a dialoga cu bibliotecarii, excelenți mediatori între autorii de cărți și cititorii acestora, în prezența

Casa lui Gheorghe Asachi, azi sediu al Bibliotecii Raionale Herta.
Foto: Artur Oblucinski

celor mai fideli promotori ai literaturii române în școală – profesorii de limba română. Or, cartea care nu ajunge la cititori, prin bibliotecă, sau la elevi, prin orele de clasă, rămâne literă moartă. Ca să salveze ce mai poate fi salvat din această relație de apropiere Scriitor/Cititor și să popularizeze noutățile editoriale din sudul provinciei, Biblioteca Bucovinei „Ioan Sbiera” din Suceava organizează saloane „călătoare” Suceava-Cernăuți, ajunse deja la a XIII-a ediție. Chiar dacă proiectul european „De la om la om”, cu un program comun pentru România, Ucraina, Republica Moldova, s-a finalizat, parteneriatul dintre cele două biblioteci, început în 2008, continuă să dea rezultate. În această perioadă, bibliotecile din localitățile românești din regiunea Cernăuți, care suferă de un deficit acut de carte românească, s-au îmbogățit cu literatură în limba română, donate de partenerii de proiect din Suceava, fapt confirmat și de doamna Maria Dovgan, cu recunoștință, dar și cu speranță în viitoare colaborări.

Referindu-se la traiectoriile descrise până la această oră de saloanele de carte, inițiate de regretatul Emil Satco, directorul Bibliotecii „I. Sbiera”, Gabriel Cărăbuș, a observat că „de la an la an reușita acestora este tot mai bună”. El a solicitat colegilor cernăuțeni să transforme saloanele de carte românească într-o constantă a activității lor, iar întrunirea de la Herța să fie de bun augur și să aibă continuitate.

Că la Herța există dragoste și nevoie de carte și că aici trăiesc români de viță veche, s-a simțit din interesul cu care au fost ascultate prezentările scriitoarei Doina Cernica și ale cercetătoarei dr. Alis Niculică, șefă de secție la Biblioteca Bucovinei „I.G. Sbiera”. Dăruind cu generozitate cărți dintre cele mai noi, apărute într-o formulă poligrafică deosebit de atractivă, Doina Cernica, înduioșată de atmosferă, a sensibilizat publicul, spunând că se regăsește în acele fericite vremuri când cartea era regină, căci de un timp ea pare a fi alungată din viața oamenilor de azi, fiind nevoită să viețuiască în exil. Dacă i-a avut în vedere, printre alții, și pe românii bucovineni, basarabeni și herțeni din regiunea Cernăuți, scriitoarea suceveană a țintit bine în cine trebuie, pentru că în septentrionul bucovinean, basarabean și herțean, cuvântul românesc nu-și prea găsește loc, fiind practic exilat prin strămtorare și excludere din spațiul

Directorul Bibliotecii Bucovinei, dr. Gabriel Cărăbuș
Sursa: NewsBucovina.ro

public: școli, biserici, biblioteci, librării, etc. Truda scriitorilor români, rămași puțini la Cernăuți, nu se simte în librării și nici în biblioteci. În schimb, de cealaltă parte a sârmei ghimpate, din lunga listă de titluri de carte de anul acesta, prezentate rezumativ de bibliotecara suceveană Alis Niculică, se vede clar că „drumul prin insomnii” al scriitorilor este presărat cu flori.

Ne bucurăm că aceste cărți trec frontiera, că ajung în regiunea Cernăuți, rămânând, deocamdată, liantul cel mai puternic care unește spiritele fluidizând hotarul ce le desparte. Poate, în felul acesta, „cei ce dorm se vor trezi”, ca să-l citez pe poetul popular Gheorghe Șodrângă (Regățeanu). Silvicultor de profesie, slujitor al lirei prin vocație, a făcut-o pe jurnalista Mihaela Buculei de la Radio România Actualități să-și îndrepte microfonul mai mult timp înspre persoana sa.

Comarate de profesoara Silvia Caba-Ghivireac, și ea poetă populară, cu „fântâni dintr-un câmp deschis din care toți putem bea apă cristalină”, cărțile aduse de prietenii suceveni vor potoli până la o nouă revedere setea de carte a herțenilor. În calitate de gazdă, doamna Elena Mihai a făcut sucevenilor un scump cadou, care, ascuns în inimă, poate fi trecut prin cea mai severă vamă. Colectivul folcloric „Ciocârlia” de la Horbova, condus de șefa bibliotecii locale, Elena Jechil, le-a dăruit oaspeților un potpuriu de colinde, deschizătoare de drumuri spre grădina raiului, unde prin străduința bibliotecarilor a înflorit un pom de Crăciun din cele mai îndrăgite și valoroase cărți. De la cântările „ciocârlilor” s-a luminat pentru un moment cerul, permițându-le sucevenilor mult doritul popas, spre înveșnicirea minunatei clipe, la bustul lui Gheorghe Asachi.

Catrina HOLBAN

Faimoasa familie Holban și legăturile ei cu Ținutul Herței

Din *spuse de familie*, numele Holban ar fi o poreclă - cel care face ochii mari (în latină „volvere”). Numele inițial ar fi fost Damian, Dămian, Dămiian, Demian. Primii Holbani se pare că au fost polonezi la origine¹.

Arborele genealogic, cu rădăcini în sec. XVII

Actele familiei Holban au fost date spre consultare istoricului Nicolae Iorga de către Mihai Holban (1893-1984), dar condiții vitrege au făcut ca ele să nu mai poată fi returnate. Mulți dintre Holbani ar fi ocupat diferite dregătorii: un Damian (Holban) este vornic de Dorohoi pe la 1646, Toader – armaș (aprox.1719-1722), Constantin- paharnic (1759), Vasile – jîtnicer, medelnicer, paharnic (1759 – 1810), Dumitru – ban, spătar (1796), Mihalache – medelnicer, spătar, căminar (1780-1862), Grigore - spătar(1820-1898)². Holbăneștii s-au încuscrit cu numeroase neamuri moldovenești și de alte origini: Cucoranu, Stoenescu, Frățilă, Canano, Dabija, Drăcea, Braha, Grigorcea, Volcinschi, Arapu, Morțun, Pisoschi, Rășcanu, Stamatina, Ventura, Miclescu, Gherghel, Ciomârtan, Rasti, Butucea, Rășcanu, Talpă, Kogălniceanu, Plesnilă, Sofiano, Jianu (din Moldova), Periețeanu, Dăscălescu, Zanne, Repta, Kostachi, Filatov, Donici, Barnoschi, Sutz și multe altele³. Ei dețineau mai multe proprietăți la: Stoiști, Uvicolesă, Rusani, Becești, Fundoaia, Pilipăuți, Culiceni, Sinihău, Hilisău, Lozna, Epureni, Buda Mare, Buda Mică, Molnița, Mogoșești... Sunt și însemnări, că au ctitorit pe moșiile lor sau au ajutat 13 biserici, înzestrându-le cu cărți, obiecte de cult, cărți de cult, ferecături, candelabre, sfeșnice etc. Unele dintre aceste obiecte, foarte frumos lucrate și din metale prețioase, au fost la

expoziții, iar câteva au luat premii (de exemplu, la Veneția). Un Ion Holban, la 1787, transcrie *Alexandria* (63 p.), alt Holban are un document cu pecete de la Ștefan cel Mare⁴.

Arborele genealogic al familiei Holban începe cu un Damian (Holban), vornic de Dorohoi la 1646, căsătorit, prima dată, cu Anghelina, fata lui Dănilă, cu care are un fiu, Vasile Damian (Holban), și, a doua oară, cu Oxana, fata Lupului Rusanovschi, cu care, de asemenea, are un fiu, Toader, armaș pe la 1719. Acest Toader se pare că adoptă numele Holban. Se căsătorește cu Zinca Cucoveanu și are 3 fete. Cu a doua soție, Paraschiva Stoenescu (Stroici), care știe carte și ceva rusește, strănepoată a hatmanului Arbore, portarul Sucevei, Toader Holban îi are pe Ilie, Ioana, Nicolae și Constantin. Ilie Holban (1705-1780) are cu Anastasia Grigorcea 6 fii: Gheorghe, Vasile, Teodor, Andrei, Ștefan, Ilie. Are și o fată, Smaranda⁵.

Ilie și Sava Holban, ctitori de biserici în ținutul Herței

În 1779, moare de ciumă la Constantinopol, Gheorghe Holban, baș capiolan, membru al capuchehailîcului domnitorului Grigore III

Biserica din Mogoșești în anii '40

Alexandru Ghika. Tatăl lui, Ilie, zidește pentru pomenirea fiului, biserica de piatră cu hramul „Sf. Gheorghe” (1779-1785) din Herța, pe un loc dat de Nicolae Țintă. În 15 mai 1804, biserica este trecută de Vodă Moruzi pe seama Bisericii „Sf. Spiridon” din Iași⁶. Se pare că și biserica de piatră din Buda Mare, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”, este zidită tot din dorința sa. Biserica din Buda Mică, cu hramul „Duminica Tutoilor Sfinților” (1818), este tot o ctitorie a acestei familii.

Alt fiu al lui Ilie, Ștefan, fire cumpătată, gospodar, singuratic, se călugărește cu numele Sava (?- 1835). Acesta ridică, între alte ctitorii, biserica de piatră din Mogoșești, cu hramul „Nașterea Maicii Domnului” și înființează aici o mănăstire. Biserica are și o clopotniță impunătoare. Este terminată în 1818 și este sfințită de Mitropolitul Veniamin Costachi la 21 iunie 1821. Pe lângă mănăstire, călugărul Sava, dorește să aibă și „o bolniță pentru părinții cei bolnavi” și un „doftor cu o spițerie de casă”, „să întrețină o școală la care să se deprinză copiii sătenilor cu lumina învățătorei”. Ridică de asemenea o biserică de piatră cu hramul „Sfântul Nicolae”, la Sinihău (1831), o altă biserică de piatră la Lunca-Pilipăuți, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”(1831-1834), și reface biserica veche din Mogoșești. În Diata sa, călugărul Sava (numele laic Ștefan Holban) rostuieste ca, în cazul secularizării averilor mănăstirești, „să se întoarcă toate acestea de mine aferisite la niamurile mele, adică la nepotul Mihalache Holban, căminar și la moștenitorii acestuia”. Această situație survenind, mănăstirea, biserica, trec de la Mihalache, căsătorit cu Sultana Ventura, la fiul Grigore și, de la acesta, la fiul acestuia, Mihail Gr. Holban (1861-1936). Celălalt fiu, Arthur, murise la Geneva, în 1880, unde ambii tineri își făceau studiile.

Eruditul Mihail Gr. Holban

Mihail Gr. Holban studiază la Geneva, stând în gazdă la profesorul Alfred Ladrierre. Continuă studiile la Paris și Cambridge. Ar fi trebuit să se căsătorească cu domnișoara Cantemir, dar se căsătorește cu Louise-Mathilde, fiica profesorului. Soția profesorului, Sophie-Louise, era o Esperandieu (deviza acestei familii era „In Dio spes”). Cealaltă fiică a lor, Jeanne Alice,

Clopotnița bisericii din Mogoșești în anii '40

devine soția parlamentarului englez sir George Hopwood Hume (1866-1946), inginer mecanic născut în Ucraina, fost consul la Harkov și Kiev. Mihail Gr. Holban, dezmoștenit după căsătorie, poate reveni la Mogoșești abia după nașterea celor doi fii, Mihai (1893-1984) și Arthur(1896 – 1952). Fiind la Geneva, publică, în 1895, în revista geneveză de geografie „Le Globe” (vol.35, p.114-118), conferința „Un pays peu connu: La Roumanie”, unde prezintă o monografie a țării sale și exemplifică, cu date statistice de referință. Venit în țară, se ocupă de moșii și biserică, dar îndeplinește și misiuni diplomatice la Londra și Geneva, participă la congrese, este membru în diferite asociații internaționale. Editează la București „Revista idealistă”(1903-1916, cu întreruperi), publicație care se dorea o „Revue des deux-mondes”, revistă cu date social-economice, literare, menită să conecteze România la lumea occidentală modernă⁷. Cheltuielile pentru această revistă îi zdruncină situația materială. În timpul Primului Război Mondial, îl roagă pe vărul său, generalul Ștefan Holban (1869-1939), cel care a luptat pentru înlăturarea regimului bolșevic al lui Bela Khun (1919), să aibă grijă de cei doi fii, Mihai și Arthur. Sunt

Mihail Gr. Holban, fondatorul revistei idealiste

trimiși în primele linii. Lui Mihai, un glonț îi trece pe lângă ficat, iar lui Arthur, un glonț îi atinge o ureche. Vor avea grad de căpitan în Al doilea Război Mondial.

Mihai Holban face studii de drept la Geneva. Se căsătorește, în 1921, cu Marguerite Stetter, fiica unui bancher genevez care pierduse mult în timpul războiului. Arthur se căsătorește cu Lucia Donici (rudă a fabulistului Alexandru Donici). Arthur are 7 copii: Marie-Claire, Marie- Yolande, Nicky, Dimi, Mihai, Andrei, Radu. De la ei are 5 nepoți: Ronald, Ștefan, Andrei, Mihaela, George, cu copii și ei.

Făt-Frumos și americanii

Fratele mai mare, Mihai, are doi copii, Marcel (1921-1989) și Alexandru (1927-1981). Timp de aproape 20 de ani, Mihai Holban își lasă familia la Mogoșești, face jurnalism și conferențiază

în America, pentru a putea reface la standarde moderne Mogoșeștiul după primul război. Când, în final, casa, gazonul, parcul, biserica sunt refăcute, el își invită prietenii jurnaliști americani la proprietatea sa. Este remarcat băiatul cel mare, Marcel, poreclit Făt-Frumos (Le Prince Charmant), care îi „fermecase”, cântând șansonete. Prietenii americani îi propun să îl recomande la Hollywood, dar „Făt-Frumos” refuză. Nu i se pare serios! Se va înrola, împotriva voinței tatălui, voluntar în Al doilea Război Mondial. Este repartizat la Transmisiuni. Se va întoarce de la Cotul Donului, în zdrențe și de nerecunoscut. Sunt necesari 2 ani de îngrijiri. Este decorat cu „Virtutea Militară”.

Refugiul și legătura cu Mogoșeștii Herței. Deportarea evreilor și bijuteriile luate spre păstrare

La răpirea Bucovinei, satul fiind înconjurat de tancuri rusești, familia Holban, în căruța cu fân sub care erau odoare ale bisericii, îmbrăcați în haine de lucru, înconjurați de țărani, trec peste câmp de soldații sovietici și ajung în România. Au sperat să se întoarcă, nu s-au mai întors niciodată. Din când în când, prin anii '60, primesc vești printr-un localnic al Mogoșeștiului. În Mogoșeștiul anului 2015, conacul nu va mai avea scara monumentală. Clădirea e renovată

Mihai Holban, fiul cel mare al lui Mihail Gr. Holban

cu materiale locale dar, din fericire, servește drept dispensar al satului. Parcul nu mai există, dar vegetația e bogată și frumoasă. Biserica și clopotnița sunt zugrăvite în albastru, obișnuit în regiune. Se pare, însă, că peste pictura originală s-a intervenit. Se mai slujește de sărbători. Localnicii își amintesc de familia Holban.

În timpul persecuțiilor și deportării evreilor, unele familii de evrei au rugat familia Holban să le păstreze niște bijuterii. Marguerite Holban le purta sub haine permanent de frică să nu îi fie furate.

Proprietarii lor au reușit să revină și să le recupereze. Aceștia i-au spus cu amărăciune că au lăsat și altora, dar nu le-au mai recuperat.

Printre prietenii din „vecinătate”, cei mai apropiați au fost pictorul Paul Verona, nepotul pictorului Arthur Verona (1868-1946). Carmen, soția lui Paul Verona (1897-1966), era unica fiică a academicianului Teofil Sauciuc-Săveanu, profesor de istorie, arheolog, membru marcant al Partidului Național Țărănesc. Ea a fost arestată politic de comuniști⁸.

Marcel Holban, fiul cel mare al lui Mihai Holban împreună cu fiica cea mare Catrina Holban în anii '60 în București

Familia Holban și rezistența anticomunistă

În 1945, Mihai Holban a fost traducător la Comisia de armistițiu. Este avertizat în secret că România va fi sub influență sovietică 50 de ani. I se propune plecarea din țară. Nu acceptă și este sfătuit să ducă o viață discretă pentru a fi protejat, el și familia lui. În 1947, Andrei, fiul lui Arthur, student, este împușcat în condiții neelucidate. Arthur Holban face fotografiile cu vandalisme soldaților sovietici în București și le duce la ambasada americană. Este arestat și moare după câteva luni, în decembrie 1952. Nu are mormânt⁹. Mircea Holban, alt membru al familiei, organizează acțiuni anticomuniste în Munții Păduchiosu, este arestat în 1946, nu colaborează. Eliberat în 1964, se refugiază în Elveția¹⁰.

Dovada vocației industriale a românilor. Alte performanțe ale familiei

Alt descendent, generalul Eugen Vârtejanu (1889-1975), se remarcă în Primul Război Mondial, când, cu grad de maior, este decorat cu decorația „Mihai Viteazu”. Va primi de la francezi „Legiunea de Onoare”. Era foarte bun prieten cu savantul Henri Coandă, a cărui soție, Margareta, era văduva fratelui generalului, care murise în război. Inginerul Henry Holban (1909-1991) este cel care, împreună cu N. Malaxa, construiește locomotiva Diesel (1931). A scris o monografie a Uzinelor Malaxa. A demonstrat, împreună cu acest mare inginer,

„vocația industrială a românilor, pe care străinii îi considerau exclusiv plugari și păstori”¹¹.

Generalul Ștefan Holban, de care am mai pomenit, are un fiu și o fiică. Fiica, Maria Holban (1901-1991), este un reputat istoric, membru corespondent al Academiei și traducător (a tradus în franțuzește, între altele, *Miorița*). Din această familie descinde și Vlad Georgescu (1937-1988), istoric (scrie *Istoria Românilor*), director al Secției române la radio „Europa Liberă”, între 1983-1988, despre care se crede că a fost lichidat de

comuniști, ca și predecesorii săi în acest post, deoarece și el moare de un cancer galopant. În 1977, scriitorul Tudor Țopa (1928-2008), născut la Cernăuți (descendent din familiile Țopa și Tarnavski), se căsătorește cu Catrina Holban, fiica lui Marcel Holban (din prima căsătorie) și a Alexandrei Odobescu (strănepoata de frate a scriitorului A. Odobescu). Amândoi au o fiică, Alexandra Țopa.

Familia a dăinuit, sunt mulți descendenți în România și în străinătate.

Note

1. Găsim confirmarea ambelor informații în monografia *Neamul Holbăneștilor* de preotul Constantin Bobulescu (Chișinău, 1929). De originile acestei familii se mai ocupă și Traian Larionescu, Ștefan Cernovodeanu, Sever Zotta (în „Arhiva genealogică”, Iași, 1913-1914), Ștefan Flondor.
2. C. Bobulescu, *op. cit.*, p.14; N. Iorga, *Studii și documente*, vol. XXII, p.237-239. Alte informații – din spusele familiei.
3. Mihai Sorin Rădulescu, *Academica*, articol comemorativ pentru istoricul Maria Holban, An 7, 1991, p. 4-5.
4. C. Bobulescu, *op. cit.*, p.26 și 50.
5. *Ibidem*, p.38.
6. *Ibidem*, p.44 (“să fie spre ajutorul și trebuincioasa cheltuielă a bolnavilor, ce vor fi în spital”).
7. George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Minerva, 1982, p. 683; *Dicționarul general al literaturii române*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2005, p. 601-602.
8. Cicerone Ioanițoiu, *Procesul comunismului. Victimele terorii comuniste: arestați, torturați, întemnițați, uciși*. Dicționar, H, București, Ed. Mașina de scris, 2000, p.58
9. *Idem*.
10. *Ibidem*, p. 59.
11. Citat dintr-un colaborator al inginerului N. Malaxa.

(Fotografie comentariile aparțin autorului, Catrina Holban)

Mihai Cunoroc, un herțean cu nume predestinat (I)

În ziua de **24 Mai 1926**, secretarul Nicolae Borcea zis Dărăpăneanu, s-a prezentat în jurul orei 10:00 la Primăria urbei Herța cu un prunc în brațe și cu o bocceluță în care se aflau două cămășuțe, câteva scutece, un biberon și o mică scrisorică cusută de cămașă cu următorul conținut: „7 luni copilul ista și botezat pronumele **Mihai**, că nu-l mai pot ține, mi-e imposibil, mă otrăvesc”.

Locul unde a fost găsit se numea „Moara Neamțului”. Era pe o buturugă la margine de pădure. Primarul și secretarul Herței se duceau cu brișca la Dorohoi, la Prefectură, să rezolve niște probleme ale urbei. Au văzut copilul, le-a fost milă de el, l-au luat cu ei în brișca și au făcut cale îtoarsă la Herța.

Întorși la Primărie, s-au dus la Ofițerul Stării Civile, au chemat pe agentul sanitar, rugându-l să meargă în oraș să-i cumpere copilului ceva de mâncare, după care a chemat

Mihai Cunoroc, delegat al Filialei București la Adunarea Generală jubiliară (150 de ani de la constituire) a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, Bibliotecă Municipală „Tudor Flondor” din Rădăuți, 26 mai 2012

Foto: Dumitru CURCĂ

Tutoarea Ștefania Hudema, originară din Storjineț, stabilită la Herța în anii '20 ai secolului XX, căreia COPILUL CU NOROC i-a zis toată viața MAMA. Fotografie din arhiva familiei Mihai CUNOROC

Dumitru CURCĂ

pe omul de serviciu, zicându-i să bată clopotele pentru a se aduna locuitori cât mai mulți. După ce s-a adunat lumea, a ieșit cu copilul în brațe – nu era plângăreț, era cuminte și frumușel – și a zis, oameni buni, cine vrea să-l ia spre creștere pe acest copil?

A ieșit din mulțime o femeie de vreo 25 de ani, și un bărbat și au zis: „Îl luăm noi”. Femeia se numea Ștefania Hudema, era din Storjineț, nu avea ocupație, iar Dumitru Rusu era căruțaș la o firmă evreiască de transporturi. Trăiau împreună, dar nu erau căsătoriți.

S-a încheiat un Proces Verbal, împreună cu 2 martori, unul fiind agentul sanitar Gheorghe Savoia,

iar al doilea un domn Manolescu. Copilul neavând un nume, primarul împreună cu ceilalți s-au înțeles să-i pună numele „CU NOROC”, pentru că a avut norocul să fie găsit în viață, deci să se numescă Mihai CUNOROC. Acest Proces Verbal i-a fost unicul act de identitate până la majorat. Oficial nu era înfiat, întrucât tutorii nu erau cununați. Tutoarea, Ștefania Hudema, care nu știa carte, lucra cu ziua la diferite munci, iar tutorele la fel, nu știa carte și nu avea nicio calificare în afară de harabagiu.

Când copilul era mai mărișor, în anii '30, a venit criza economică și transporturile au încetat să se mai facă așa ca pe timpuri, cu căruțele sau cu carele cu boi. Au venit mașinile în loc și tutorele a rămas fără slujbă. A plecat la Cernăuți, unde și-a găsit de lucru la Fabrica textilă, ca muncitor necalificat la secția de apretură și călcat, condusă de un maestru neamț.

Fiind deschis la minte, a prins repede secretele meseriei, știa pe de rost rețetele și dozele compoziției la produsele textile, inclusiv la vopsitorie.

Copilul Mihai a început să-și facă prieteni de joacă, dar nu pierdea timpul în zadar, ci a învățat să facă niște cărucioare pe care le vindea, iar banii le dădea tutorilor, cărora le zicea mamă și tată. Făcea și avioane cu elice, care se învăteau la curenții de aer, cu roțițe de la mosoarele de ață, cu pilot în interiorul avionului, șlefuit și vopsit pe la exterior. De unde s-a îndrăgostit Mihai de avioane? În apropierea domiciliului, la o distanță de aproximativ 3 km, s-a construit un aeroport, de unde decolau și aterizau avioane. A doua îndrăgire, de motoare auto, inclusiv motociclete, a venit de la niște vecini, care stăteau în aceeași curte, proprietar fiind un avocat. O parte din vecini știau carte. Așa se face că, în jurul anilor 1935-1936, Mihai a început să citească ziare („Universul”, „Curentul”, „Dimineata”). El citea, tutorele asculta. Împreună comentau.

Familia stătea cu domiciliul aproape de gara mică a Cernăuțiului. Tutorele îl mai lua la gară, unde se aduceau vagoane cu lemne, la descărcare. Între vagoane și rampa de descărcare mai cădeau niște așchii. Mihai le aduna și le pune într-un sac și împreună cu tutorele le aduceau acasă.

În această perioadă mergea la școală, pentru că era cuminte. L-au făcut „**Pui de șoim**” care era o organizație de tineret premergătoare Cercetașilor (Străjerilor).

Tutorelui îi spunea tată, era singurul la Cernăuți care era finanțatorul familiei și, pentru că lucra conștiincios, primea anual, din partea conducerii fabricii, material pentru un costum. Fabrica se numea „Intex”.

Când, în vara anului 1940, au venit rușii,

Mihai Cunoroc (în capul mesei) la o ședință de comitet a Societății Culturale „Ținutul Herța”, prezidată de regretatul președinte, prof. dr. doc. Ion Gherman, alături de colegul Mircea Budacu ș.a.

Alături de actualul președinte al Filialei București a SCLRB, prof. univ.dr. Dumitru Curcă, la o ședință a Filialei, prezidată de fostul președinte, regretatul George Galan, în una din clasele Școlii „Elena Văcărescu” din București.

Foto: Mihai ONCIUL

conducerea fabricii a luat măsuri de evacuare. Utilajele au fost duse la Iași, la o fabrică de același profil, numită „Textapret”. Maistrul neamț a părăsit fabrica, iar tutorele a rămas, însușind și vopsitoria. Situația era alarmantă. Mihai meșterise niște galene, cu căști, după revistele din vremea aceea „Știință și Tehnică”, iar ca antenă avea niște fire lipite de acoperișul locuinței.

O perioadă, a stat la demisol, în vila unui inspector al muncii, Mihai Botez, din Cernăuți. Acesta îl simpatiza. Adolescentul era cuminte nu zburdalnic, frumușel, ochi albaștri, păr creț castaniu. A discutat cu tutorii să-l înfieze. Mihai a fost întrebat dacă vrea să treacă la inspector, să-l crească. Cum să plec de lângă mama și tata, le-a răspuns.

Alarmat de război, a luat hotărârea să fugă la **28 Iunie 1940** cu un tren militar. N-a fost primit în vagon și s-a băgat în cutia de acumulatori a vagonului (cu care se ilumina vagonul). Spațiu nu avea acumulatori, era liber, a găsit niște paie, niște scândurele... La Pașcani, trenul se opri. Pentru că a început să-l usture corpul de la atmosfera acidulată din spațiul unde odinioară fusese montați acumulatori, ieși din ascunzătoare și se spălă. La Pașcani s-a suit într-un marfar ce pleca spre Iași. A găsit fabrica „Textapret”, pe tata și mama, a aruncat hainele cu care era îmbrăcat, s-a spălat, a mâncat, apoi s-a odihnit.

Zi cu noroc pentru Mihai Cunoroc. Zi nefericită pentru Herța spre care pornise și în care intraseră armata roșie. Altfel, cine știe ce soartă ar fi avut. Dar despre aceasta, altă dată.

Dan NICOLAU

Limba română, la Cernăuți: o piesă de artizanat?

*Lucrurile lumii acesteia
Bătute-s de vânturi ca trestia*

Bunicul meu (1892-1981) era din Cernăuți. A fost sergent mitralior la Mărăști în primul Război Mondial. S-a întors la vatră invalid de război. La sângerarea nației, din 1940, și după întâlnirea, la propriu, cu „Davai ceas-davai palton!”, a adunat familia și a mânăto, cu viziunea unui patriarh, dincolo: „Mergem să murim în Țară!” Și s-a oprit la un kilometru de graniță, în Corjeuți de Dorohoi. Ceilalți ai săi s-au împrăștiat care-și-încotro, în Bucovina

Fosta sinagogă (astăzi casă de cultură) din Herța.
Sursa: ro.wikipedia.org

rămasă românească! Vremuirea timpului m-a adus în Dobrogea.

Și s-a-ntâmplat! S-a-ntâmplat să primesc, prin hățişul întâmplărilor, o invitație la celebrarea Zilelor Culturii Tradiționale Românești, care au premers Zilei Bucovinei de la 28 noiembrie 2015 la Cernăuți, spre care am plecat, aş putea spune, în zbor! A fost un timp amețitor, încărcat de nou, de spiritualitate și de vibrație românească, așa cum mai rar am văzut. Căci în rândul eroilor neamului, alături de martirii jertfiți pe câmpuri de luptă stau și oamenii de cultură, cei care trudes la limbă și tradiții pentru patrie și neam, cei care, în grădinile iubirii, cresc fire de lumină, asemenea micuței de 4 ani pe care mi-a fost dat s-o întâlnesc la Cernăuți (crescută de bunic, cu părinți plecați la muncă în străinătate) și care mi-a declarat cu fermitate: „Eu sunt româncă!”, în aceeași notă cu incredibila explozie de voci ale ansamblului „Perla” al copiilor de la „Centrul Bucovinean de Artă pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Românești-Cernăuți”, condus admirabil de un ins chipeș cu nume nu foarte românesc (tată ucrainean, dar un

Iurie Levciuc, Director al Centrului Bucovinean de Artă pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Românești Cernăuți, prezentând-o pe una dintre elevele sale, la Festivalul „În grădina cu flori multe”. 14 mai 2016, Palatul Tineretului Cernăuți
Foto: Nicolae HAUCA

Poetul Vasile Tărășeanu (președinte al Centrului Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi”), herțean prin obârșie, discută despre problemele comunității românești din Herța, cu publicistul Vasile Băcu (președinte al Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu”, redactor șef al „Gazetei de Herța”), herțean prin adopție, la una din manifestările organizate la Liceul Raional „Gheorghe Asachi” din Herța..

Foto: Nicolae HAUCA

personaj de toată isprava în promovarea culturii române din septentrionul bucovinean!)... Iurie Levciuc.

După nume n-aș fi zis că-i din neam, dar respira atâta românism încât noi nu puteam percepe! Noi de-acasă și el din altă casă, cum spunea titlul manifestării pe care o inițiasc: „Dintr-o casă-n altă casă!” O manifestare cu o largă participare de colective artistice de dincolo și de dincoace de sârma ghimpată: teatrul din Botoșani, grupuri de artiști din Bistrița și Maramureș, fanfare din Iași și Suceava, televiziunea română din Iași, toate întâlnindu-se pe scena Cernăuțiului, în incinta Palatului Național al Românilor din Piața Centrală, în sala Centrului Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi” din Strada Domnească (ctitorie extraordinară, impresionantă a avocatului Eugen Pătraș), ca și în alte locuri unde se adună români. La Societatea

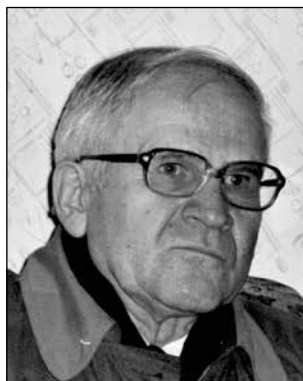
Poetul Simion Gociu, herțean născut la din Molnița, unul dintre fondatorii și primul redactor șef al „Gazetei de Herța, împreună cu alți colegi scriitori din Cernăuți, la una din aniversările ilustrilor înaintași Gheorghe Asachi, Arthur Verona și Paul Verona, organizate de Fundația Civică Raională „Gheorghe Asachi” condusă de fosta profesoară a liceului „Gheorghe Asachi” Eugenia Cimborevici-Teodoreanu.
Foto: Nicolae HAUCA

pentru Cultură Românească l-am întâlnit pe ziaristul și scriitorul Dumitru Covalciuc, autor a zeci de de titluri de carte românească, la Centrul Hurmuzachi, pe poetul Vasile Tărășeanu, la Centrul Regional pentru Educație Estetică (un fel de școală populară de artă) am discutat cu conducătorul acestuia Iurie Levciuc. „Nu se prea aude vorbindu-se pe străzi românește, am remarcat în discuția cu gazda. Sunt atât de scumpi la vorbă românii cernăuțeni?”, La care, dânsul mi-a răspuns: „În deșert, un pahar de apă e mult, mult mai scump!” O altă vorbă care m-a marcat în atelierul acestei școli de artă populară, în care copiii modelau lutul, coseau ii și cântau românește, a fost aceea că „limba română nu-i o piesă de artizanat”.

Sărbătorile Crăciunului sunt pitorești în Ținutul Herței. Aici, jocul Calului cel Mare și Calului cel Mic e un adevărat spectacol. Doar în această zonă folclorică din regiunea Cernăuți (Mihoreni, Mohoșești etc) călăreții reproduc, practic, străvechiul joc al călușarilor. Obiectivul maestrului fotograf Nicolae HAUCA l-a surprins în stradă pe unul dintre călușari victorioși.
Foto: Nicolae HAUCA

Din Cernăuți ne-am deplasat la Herța, raionul cu cei mai mulți români (cca 97 %), care are un „Curier de Herța”, ziar cu 4200 de abonați răspândiți în 27 de sate. Mormintele eroilor români, de la 1877, din primul și al doilea război mondial, aflate în preajma bisericii din Herța, ridicate în jurul anului 1786, sunt îngrijite cu drag de săteni. Am admirat eroismul cu care oamenii aceștia sunt iubitori de strămoși, am trecut prin satul Molnița (ce nume frumos și semnificativ!), prin alte sate aflate de-a lungul drumului de la Herța la Cernăuți, unde m-am bucurat să aud din nou vorbele bunicilor mei, pe care nu le-am uitat, dar pe care nu le-am mai folosit demult, să întâlnesc „giocul din Bucovina” cu Sofia Vicoveanca, să beau, la „Nașe pivo”, „beri-de-aceea-ntunecați”, ca să revin, în sfârșit, în Dobrogea după o călătorie care trebuia să dureze două zile, dar a durat o săptămână și cu siguranță n-a fost de-ajuns.

Mircea LUTIC

Suverana „viețuire în cuvânt” a poetului Vitali Kolodii

Poetul, prozatorul, dramaturgul, publicistul și traducătorul ucrainean din nordul Bucovinei, Vitali Kolodii, conștiință artistică binecunoscută și apreciată în întreaga metagalaxie a graiului lui Taras Șevcenko, ar fi ajuns în curând la un nou moment de bilanț al vârstei și creației, dacă nu ne-ar fi părăsit, stingându-se subit din viață la 22 aprilie 2016.

Repere biobibliografice

S-a născut la 19 ianuarie 1939 în orașelul Pervomaisk, regiunea Mykolaiv. După absolvirea Facultății de Filologie a Universității Naționale din Cernăuți, a lucrat în redacțiile ziarelor „Radeanska Bukovyna” și „Cernomorska komuna”, a fost redactor-șef al Editurii „Maiak” (Odesa), al gazetelor regionale „Bukovynske vice” și „Literaturno-mystetka Bukovyna”, director al Muzeului Diasporei Bucovinene. În prezent este președintele Organizației Regionale Cernăuți a Uniunii Naționale a Scriitorilor din Ucraina.

A editat volumele de versuri și proză în prag de seceriș” (1967), „Dumă slavonă” (1969), „August cu zburătoare” (1973), „Țara Soarelui” (1978), „Arbore stelar” (1982), „Păsări în iureșul vântului” (1983), „Privire peste orizont” (1986), „Dincolo de tărâmurile verii” (1989), „Zăpadă crepusculară” (1989), „Fecioara cea mai dragă din lume” (1998), „Sonete” (1998), „În zarea făcliilor cuminecării” (1999), „Lamura albă a toamnei” (2001), „O sută de sonete” (2002), „Lacrima de adio a dimineții” (2002), „Flori bandajate” (2004), „Psalm în alb negru” (2006), „Râul în care intrăm” (2007), „Logomahie” (2007), „Îngerul de pe lespede de piatră” (2008), „Din flăcări și flori” (2008), „O stea peste genune” (2008), „Pană în asediul duratei” (2009), „Cuvintele s-au desfrunzit din vară” (2013), „În penumbrelor clipei zburătoare” (2014),

al poemelor dramatice „Mileti Smotrytki” (1961), „Îndureratul Halyci” (1969), „Ucraina în fapt de zi” (1969), „Țara Soarelui” (1978), „Ceas de rămas bun” (1982), „Iuri Fedkovyci” (1986), al povestirii „Fecioara cea mai dragă din lume” (1998). A tradus din literaturile germană (P. Celan, E. Schecher-Keren), rusă (I. Bunin, V. Briusov, G. Șenghelia, D. Kedrin, V. Solouhin), română (M. Eminescu, G. Vieru, L. Damian, I. Gheorghiuță, I. Chilaru, C. Ilica, I. Flora, M. Lutic, I. T. Zegrea, V. Tărățeanu), bulgară (S. Iovcev-Vecivoi, M. Stoicev, I. Vilcev), armeană (K. Erzinkați), lituaniană (A. Maldonis), abhază (D. Gulia, K. Agumaa, B. Șinkuba, O. Djonua, R. Lasuria), maghiară (J. Kiss, Z. Polner, I. Koton, M. Szimoy, P. C. Ferenc) etc. A alcătuit culegerile de literatură ucraineano-bulgare „Două talazuri” (poezie, 1973) și „Maluri” (proză, 1974).

Unele scrieri ale sale au fost transpuse în limbile abhază, bulgară, estonă, germană, maghiară, română, rusă.

Membru al Uniunii Naționale a Scriitorilor din Ucraina. Laureat al Premiilor Literare „D. Zahul” (1996), „I. Vorobchievici” (1999), „M. Eminescu” (2002), „I. Bajanski” (2002), al Premiului Uniunii Scriitorilor din Moldova (2004), al Premiului Uniunii Scriitorilor din România „Pentru traduceri din literatura română în străinătate” (2005). Distins cu medalia „Întru gloria Cernăuților” (2008) și cu Medalia Președintelui Republicii Moldova (2010).

Pe cer, o stea spre altă stea dă glas

Creator de o acută luciditate estetică, filozof aplecat cu responsabilitate asupra datelor ființei umane, promotor ferm al elitismului ca doctrină a comunității, dar și a individualității în manifestările ei sociale. Vitali Kolodii a explorat, cu pana sa pătrunzătoare, de o aleasă inspirație artistică și prestanță civică, sfere de adâncime ale

specificității neamului, impunându-se nu numai ca unul dintre cei mai buni condeieri ucraineni din Septentrionul bucovinean, ci și ca o personalitate de referință a literelor ucrainene la scară națională. A fost o inteligență creatoare distinctă, un artizan de frumuseți poetice, cu suverană „viețuire în cuvânt” (preiau sintagma dintr-un memorabil sonet al său), și, totodată, un reprezentant activ al ucrainității într-un răstimp de mare răspundere al „anagenezei” organismului etnic contaminat de maukurtism sau „ienicerism” (termen des folosit de presa ucraineană), un vrednic custode al valorilor de patrimoniu ce-i cheazăuiesc națiunii dănuirea în istoricitate.

Opera lui Vitali Kolodii, ancorată mereu în actualitate, a așternut punți către ziua de ieri și către cea de mâine, fapt ce-i oferă prilej pentru adânci meditații asupra destinelor poporului care i-a dat viață ca scriitor și ca om al cetății, temei pentru a-i elogia pe cei animați de sentimente patriotice sau pentru a înfiera vremea când, „În vorbe, e la modă Dumnezeu,/ Dar în simțiri satana se străvede”, iar „Apostolii frumosului ori tac,/ Ori. decăzuți moral la coate-goale,/ Lui Belzebut îi cântă osanale./ De se cutremură Hristos din veac”, a-i dezavua pe meschinii naționali („Umili prin descendență și cu ticuri, /Incerți ca țara însăși la statură...”) și pe mai-marii logodiți cu „smârcul cratogonic” și cu „vânzarea-n funcție de stat”. Rătăcirea consângenilor „prin zodia avană” a istoriei i-a provocat poetului adânci frământări de cuget, ba chiar suferințe, a fost o rană necicatrizată a inimii sale hipersensibile. Faptele tragice ale existenței actuale se arată în elementele primare ale naturii, atinse în esența lor de anomalitate („Abia-abia, prin florile ce cad,/ Albina mai dă zumzet, otrăvită./ În plin florar, grădina-i dezgolită./ În fapt de zori, e-o beznă ca de iad...”), cu îngrădirea perspectivelor diurne ale afirmării spiritului („În preajmă-mi corbul sortii, tutelar,/ Pe-a zilei stemă-și pune semnul iar”), și se extinde în scrisul său, prin metaforă, dobândind proporții universale.

În acest spațiu de cosmicitate ursita omenească se identifică cu cea astrală: „Băhniș. Ruină. Un cumplit impas./ O cloacă infinită e pământul./ Infectă-i fața și infect cuvântul.../ Pe cer, o stea spre altă stea dă glas: „Au scris mi-e să revărs aici lumină/ Sau să mă pierd necunoscută-n tină?...”

Citind opera kolodiană ai sentimentul solemn al unei revelații pe care o încerci în toată durata plăcerii de comprehensiune estetică. „Lamura albă a toamnei” sale poetice, răspândind un freamăt de o inocență și o puritate aproape „peste lire”, dar și o „tristețe fără de hotar”, condiționată de iureșul, în clarobscur, al celor două componente co-tutelare ale vârstei – timpul și spațiul, – îți ning întreaga făptură, trezindu-ți,

concomitent, energii latente, benefice vieții.

Lirica sa din ultima vreme a rupt pactul de amabilitate cu lumea, tinzând să dea transparență artistică entităților dramatice ale contemporaneității, să „zvânte lacrima prin foc”. Încât poate spune și el ca Gerard de Nerval: „Muza a intrat în inima mea ca o zeiță, cu cuvinte aurite, și a ieșit ca o Pythie., scoțând țipete de durere”. A fost o aventură spirituală de profundă probitate, dar și un act de mare risc, nu de toți înțeles și aprobat, o balansare pe extremele ontologice și deontologice, un joc hazardat pe ascuțit de sabie. Subtilitățile gândirii poetice au aflat memorabile formule configurative, dovadă fiind și deschiderea poetului spre sonet – formă prozodică de o arhitectură nobiliară, cu infinite latențe de virtualitate.

Vitalie Kolodii, cel mai bun traducător al „Luceafărului” eminescian în limba ucraineană. Comemorându-l pe poet la 162 de ani de la naștere. Foto: Nicolae HAUCA

Etnos și ethos într-un dialog multicultural

Ca un fapt de eficiență implicare structurală, intrinsecă în procesul literar și, mai larg, cultural, trebuie să spunem că, acum câțiva ani, Kolodii a încercat să editeze la Cernăuți o revistă lunară, cu titlul „Literaturno-mystetka Bukovyna” („Bucovina literar-artistică”), publicație de o elită semasiologie în spiritualitatea pluriethnică a ținutului bucovinean. Constituind un preludiv de mari speranțe, cu miză pe intelectualitatea artistică, periodicul a trezit chiar din start un deosebit interes public (și publicitar, totodată), ca o apariție de frontispiciu, fără egal în câmpul presei de la poalele Carpaților. Înscrișă, consuetudină, în contextul istoric de luxurianță al toposului septentrional de benefice auspicii, tutelat, prin timp, de eminente conștiințe reprezentând etnosurile (și ethosurile) conlocuitoare. „Literaturnă-mystetka Bukovyna” se angaja, în perspectiva programului enunțat de editorialul numărului de debut, să continue și să adâncească tradițiile artistice extrem de bogate și de variate ale locului, urmând calea cea mai sigură

în relațiile interetnice – cea a înfrățirii de cugete și a comuniunii de destine. Din păcate, periodicul a avut o viață efemeră, dar cefe șase numere apărute atestă potente efective, nerealizate exclusiv din cauza condițiilor economico-financiare adverse afirmării creatoare. Indicii valorici ai începutului dau, însă, probe edificatoare că revista putea să devină un factor de înaltă culturalitate, o adevărată cutie de rezonanță a discursului spiritual, o treaptă spre noi altitudini ale devenirii estetice, un teren de fertilitate conlucrare cu floarea multietnică a inteligenței creatoare, o tribună artistică refractară veleităților meschine și exclusivismului provincial, un promotor al climatului de nepărtinire, onestitate și exigență, o măsură a valorii și un exponent expres al mesajului național, cu francă descindere spre internaționalitate.

Un tărâm de temeinică manifestare a aptitudinilor sale extraordinare și de intrare în pozitivul înalt al literaturii a fost, pentru Kolodii, transpunerea artistică din alte limbi. A tradus inspirat și din literatura română, din scriitori clasici și contemporani, din centru și de la „marginile”, în special din creația confrăților săi de condei din regiunea Cernăuți. Pe mine, personal, către colaborarea cu acest meșter-faur al scrisului ucrainean m-a condus, cred, o largă și blagoslovită mutație sufletească. Ne-am umplut reciproc de mierea și de pelinul versului: eu – de remarcabila suavitate a sonetelor lui de marmură, trecute printr-un dramatic proces de transfigurare, el – de cadențele tensionate ale caligrafiei mele lirice. De fapt, abia acum am înțeles cu adevărat că prietenia este o mare artă, o formă supremă, poate cea mai culantă și mai subtilă, de comunicare între oameni, ca zidiri unice, cu un firicel de suflare absolută în canavaua ființei. După fidelitatea fără asemănare a colegilor din întâia mea tinerețe, cu care am împărțit, la cămin, și camera, și cea din urmă îmbucătură, astăzi, datorită acestui prieten empatic „în întârziere” – o redută a bătrâneții, atât de necesară rămânerii întru sine, – am intrat într-un fericit transfer de substanță regenerativă de la inimă. Cu toate că ne exprimam în sintagme structural diferite, ne înțelegeam mai lesne și mai bine chiar decât cu cei pe care Dumnezeu mi-a făcut părtași la aceeași istorie și la aceeași limbă.

Lucașfărușul eminescian strălucind pe firmamentul limbii ucrainene

Lucrare de vârf tradusă din tezaurul literelor românești este poemul „Lucașfărușul” de Mihai Eminescu, transpunere care, după adâncă mea convingere, este nu numai un eveniment de

unicitate în raporturile dintre literatura română și cea ucraineană, ci și o adevărată gestă profesională a traducătorului: o îndelungă „luptă cu îngerul”! Au rămas nealterate, în cele mai subtile nuanțări, mesajul auctorial și ritmicitatea primordială a originalului, orizonturile lui artistice – cu fulgurații cosmice și truisme ale cotidianului sau, cum scrie chiar realizatorul traducerii, „politonalismul său de o feerică expresivitate, axat pe armoniile selenare ale gândului teluric, resurgența epicului și dinamismul spontan al monologului, cu o necruțătoare sentință asupra ființei umane, vivacitatea divină a rostirii poetice, noosfera adânc fremătătoare, prefirată duios peste clarobscurul existenței”.

Versiunea kolodiană constituie un edificator exemplu de transmutație genetică, de transfigurare în cuvânt și prin cuvânt, urmărind pas cu pas calea de creație a originalului, adică de transpunere artistică ce păstrează atât primatul mecanismului textual (măsura, melodicitatea, turnura lingvistică), cât și marea complexitate a aspectelor conținutistice – sociale, filozofice, intime.

Valoarea acestei opere de traducere, însemnată de harul inspirației și al dăruirii, a fost remarcată neîntârziat de autoconștiința artistică bucovineană, însetată de inedit și de autentic. Poemul eminescian a apărut cu text român-ucrainean în săptămânalul „Concordia”, exclusiv în formulă transpusă – în „Bukovynski jurnal”, iar nu demult – în carte, la Editura cernăuțeană „Bukrek”, cu text bilingv și cu ilustrații de marele artist plastic Sabin Bălașa, și la Editura „Etnos” din Kiev, bucurându-se de aprecieri entuziaste și pe deplin meritate. Între timp, grație unor intelectuali români de suflet, noua traducere a devenit cunoscută în Basarabia și România și, întrunind cele mai elogioase sufragii ale exegeților, a fost distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor din România, cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Moldova și cu Premiul Societății Scriitorilor Bucovineni din Suceava.

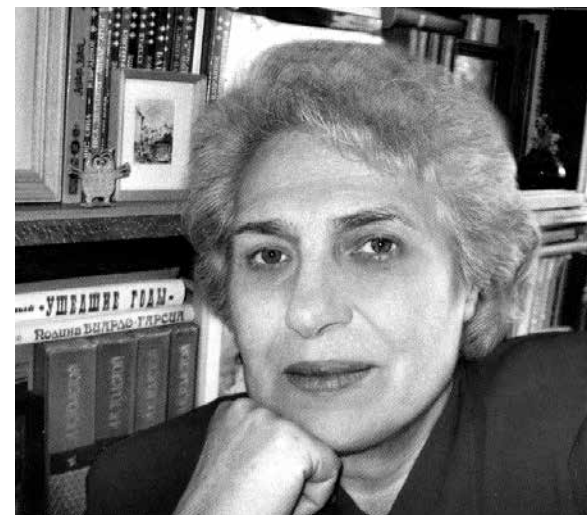
Ca autor al juxtaliniarului – cu metaforizările și sugestiile congruente, pe despărțituri și strofe – și ca inițiator al unei lecturi a poemului în progresie, împreună cu traducătorul (de la etapa empirică, prin cea hermeneutică, la faza finală, exegetică), am fost nu doar martor ocular, ci chiar participant nemijlocit la tremurul lui estetic în clipele de dumnezeiască inspirație din cadrul liturghiei verbului și am acum o deosebită plăcere să văd această minunată transpunere a „Lucașfărușului” eminescian în sonori ucrainene – încununare a unei totale consacării în demersul de echivalare artistică.

Vasile CARLAȘCIUC

Tamara Severniuk: Iubirea e salvarea noastră

Născută în Podolia, dar trăind mai mult de jumătate de veac în Bucovina, poeta, traducătoarea și publicista Tamara Severniuk, laureată a Premiului literar internațional „V. Vînnîcenko” face parte din categoria acelor literați ucraineni pentru care scrisul românesc nu este străin. La începutul activității sale scriitoricești soarta i-a scos-o în cale pe faimoasa clasicistă Zinovia Peniuc, lector de latină la Universitatea din Cernăuți, cunoscută prin vasele cunoștințe filologice, vorbitoare a tuturor limbilor tradiționale ale Bucovinei, intelectual format la școala românească interbelică, o promotoare sinceră a spiritului bucovinean autentic, un adevărat model de toleranță interetnică și multiculturalism, o enciclopedie a Bucovinei și, am putea spune, fără să greșim, o legendă a Cernăuțului universitar din acele timpuri. Această severă, dar onestă și dreaptă profesoară a fost pentru Tamara Severniuk un adevărat părinte spiritual, o îndrumătoare cu literă mare. Datorită ei tânăra poetă ucraineană s-a apropiat de cultura românească ca de o fiică a poporului vecin, a îndrăgît lirica ultimului romantic european, Mihai Eminescu, și muzica celui mai îndrăgît compozitor bucovinean, Ciprian Porumbescu, a cărui „Balada” o poartă în suflet ca pe

Poeta Tamara Severniuk
Sursa: Knpu.gov.ua

o permanentă sursă de inspirație poetică. Cine altul putea să o ajute mai bine pe Tamara Severniuk să traducă în ucraineană versuri din Mihai Eminescu, Veronica Micle, Nicolae Tăutu, Gheorghe Vodă, decât neîntrecuta cunosătoare a limbilor română și ucraineană – Zinovia Peniuc. În cele douăzeci de volume de poezie editate până acum poeta a inclus și versuri dedicate Lucașfărușului poeziei românești sau traduceri din Eminescu.

Amintirea despre buna sa îndrumătoare în poezia românească a rămas vie în sufletul poetei ucrainene. Anul trecut, care a fost aniversar pentru ea (75 de ani), Tamara Severniuk a scos de sub tipar cartea *Audiat memoria verba* (Să vorbească memoria), scrisă în amintirea Zinoviei Peniuc, un fel de mărturie vie, făcută în fața Timpului, despre un Om cu literă mare. Tamara Severniuk recunoaște: „Zinovia Peniuc m-a învățat să fiu tolerantă. În viața omului nu poate fi nimic mai presus și mai sfânt decât bogăția comunicării. Atunci când aparții numai

Într-un grup de prieteni

La microfon. În plan secund – poetul Mihailo Ivasiuk, fost elev al liceului „Aron Pumnul” din Cernăuți unde, în anii 30 ai secolului trecut și-a încercat forțele în poezie, scriind primele versuri în limba română

ție însuși, când te afli doar în lumea ta, fără să comunici cu nimeni, fără să vezi și un alt suflet omenesc, cu plusurile și minusurile sale, ești orfan spiritual. Când descoperi o nouă cultură, te simți cu adevărat fericit. Am avut și eu parte de o asemenea fericire. Am scris această carte destul de greu și într-o perioadă de trecere de

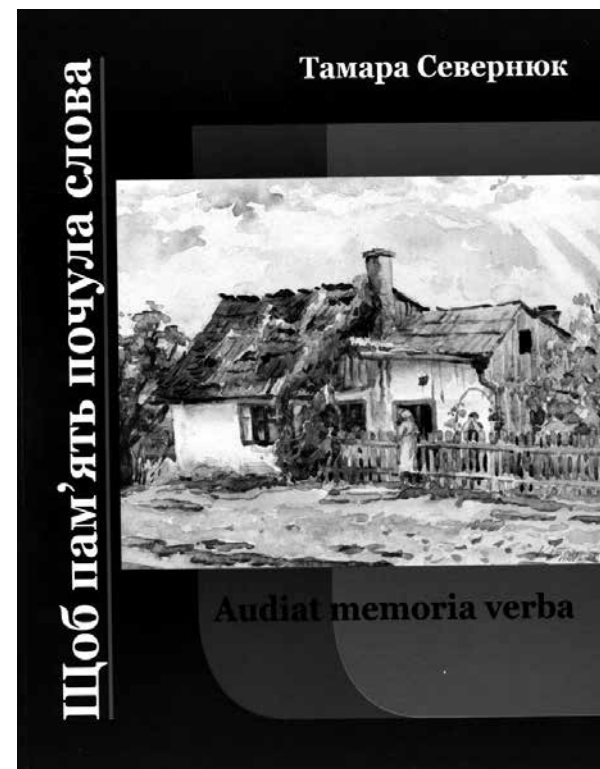
Profesoara Zinovia Peniuc, poliglotă, care a predat la facultate limbile latină, română și ucraineană, bună prietenă a poetei Tamara Severniuk, care va scrie despre ea o carte.

la viața pașnică la război. Un război neînțeles, o durere și o tragedie a Ucrainei. Acest război mi-a între-ruput pe o bucată de timp lucrul la carte și atunci, la îndemnul unei bune prietene a Zinoviei Peniuc, trăitoare în Germania, am început să-i scriu și să-i trimit scrisori în veșnicie. Aceste scrisori au și stat la baza cărții. Ca memoria să poată auzi cuvintele...”

La capitolul *Vita memoriae*, pe lângă memoriile proprii, poeta a mai inclus și amintiri ale unor cunoscuți intelectuali români din Bucovina: Mircea Lutic, Ilie Luceac, Grigore

Crigan, Elena Marița. Autoarea recunoaște că, tocmai din partea românilor care i-au fost studenți „severei profesoare de latină”, a auzit cele mai sincere cuvinte de recunoștință.

După lansarea volumului *Audiat memoria verba*, Tamara Severniuk publică un volum de versuri, *Când inima se stânge*. Inima poetei se strânge îngrijorată de tragedia prin care trece poporul său: ”Nu prin mormintele celor omorâți pe timp de pace se unesc popoarele. Pe toți îi unește unica chemare: iubirea învinge totul și noi ne supunem iubirii, așa cum ne-ați învățat și dumneavoastră, scumpă Zinovia Peniuc. Eu cred că Ucraina va fi un stat cu adevărat mareț doar atunci când va ști să aibă respect pentru toți cei ce locuiesc pe pământul ei, indiferent cine sunt – ruși, români, nemți, evrei, polonezi etc. Toți suntem copiii lui Dumnezeu și viața ni s-a dat nu pentru a ne omorî unul pe altul, ci pentru a iubi această lume.” Același gând îl exprimă și versurile poetei: „Nu zăpezi de Gerar adunate,/ Ci caldă roire de stea-n infinit,/ A anilor mei veșnicie-n carate / Se adună-n iubirea ce n-a înflorit. // Marilor gânduri te potrivește,/ Alege din ele tot ce-i sublim./ Sunt patlagină, frunză de leac care crește / Pentru rănilor secolului în care trăim.”

Coperta cărții consacrată profesoarei Zinoviei Peniuc, care i-a fost mentor și prietenă.

Antoaneta LUCASCIUC:

„Activitatea de secretar e rutinară prin definiție, ea te obligă la smerenie, iar smerenia este o virtute

- De vorbă cu Secretarul Filialei București a SCLRB -

Stefan Hostiuc: *Doamnă profesoară Antoaneta Lucasciuc, sunteți secretara Filialei București a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. Nu toți membrii Filialei sunt bucovineni, unii dintre ei s-au înscris în filială numai pentru că le place Bucovina și vor să ajute, într-un fel sau altul, comunitatea românească din nordul provinciei. Dumneavoastră ce legătură aveți cu Bucovina?*

Antoaneta Lucasciuc: Cea mai directă. M-am născut în localitatea Baineț, care pe atunci aparținea de județul Rădăuți. Tata, Ion C. Marinescu, muntean de origine, s-a născut în localitatea Mogoșești, județul Olt, sat de moșneni, așezat pe partea stângă a râului Olt, în Muntenia. Prin transfer de la prima “repartiție” în județul Satu-Mare, a fost numit învățător și director la școala primară din Climăuți, jud. Rădăuți. În această localitate de lipoveni s-a desăvârșit în profesia de formator de suflet și limbă românească, de bun gospodar, dovadă că, peste ani, a fost primit cu brațele deschise de foștii săi elevi...Despre mama, Viorica Marinescu (n. Baloș, în com Mușenița) pot spune că, într-adevăr mi-a sădit în inimă și minte, tot ceea ce este legat de sentimentul „bucovinean”. După absolvirea Liceului teoretic de fete din Rădăuți, se înscrie la Facultatea de teologie din Cernăuți (oct. 1931) dar e nevoită să renunțe după un semestru, întrucât bunicul, Vasile Baloș, care era cantor bisericesc la Bahrinești, mai avea „de trecut prin școli” încă patru fiice”. Așa că, după „capacitatea” pe care o susține la Școala normală din Cernăuți, este numită învățătoare. În actele păstrate „cu sfințenie”, apar ordine de mutare de la o școală la alta astfel: între 16 dec 1933 și 31 iulie 1934, la Climăuți, ca învățătoare suplinitoare, apoi la Mușenița, Bahrinești, Baineț și din

nou Bahrinești și Baineț (unde, jumătate din locuitori erau, pe atunci, de etnie germană). Această multiculturalitate bucovineană rurală de atunci, nu i-a împiedicat pe nemții repatriați, și bineînțeles supraviețuitori, să vină în vizită „cu ajutoare”, după 1989.

St.H.: *Ați spun unde, dar nu ați concretizat când v-ați născut...*

A.L.: 9 septembrie 1939...

St.H.: *Timpuri tulburi...*

A.L.: Da, da... L-a nașterea mea n-a căzut o stea, au căzut, una după alta, țări, ca Cehoslovacia, Polonia, Finlanda... Curând și partea de nord a Bucovinei va avea o soartă tragică.

St.H.: *Dar dumneavoastră încă nu conștientizați acest lucru... Erați prea mică...*

A.L.: Încă nu pășeam prea bine, la cele aproape 10 luni de viață când, în marea familie a bucovinenilor, s-a pus problema exodului „în Regat” pentru că în noaptea de 26-27 iunie 1940, la Moscova, era înmănată ambasadorului României nota ultimativă prin care se impunea

Fotografie de grup cu Viorica Baloș (a treia de la dreapta la stânga), elevă la Liceul teoretic din Rădăuți, premiată pentru o lucrare despre Bucovina la concursul de literatură organizat de „Tinerimea română”. București, Grădina Icoanei, 1928.

Fotografie din arhiva familiei Antoaneta Lucasciuc

Caiet de cursuri (Carnet de note) al studentei Balș Viorica înscrisă la 17 octombrie 1931 la Facultatea de Teologie a Universității din Cernăuți.

cedarea Basarabiei și a nordului Bucovinei. Fără să respecte termenul de evacuare, armata sovietică a invadat teritoriile românești cotropind și ținutul Herța, din județul Dorohoi, care nu făcea parte din „protocolul ultimatumului”.

St.H.: Ce însemna aceasta pentru bucovinenii?

A.L.: S-a pornit tăvălugul cotropitorilor care au fixat granițe impuse prin forță, trecând peste ogoare și case, dar și peste trupuri... Au despărțit părinți de copii, frați și cumnați, soți de soții, pentru totdeauna, dintr-o simplă și unică alunecare a creionului „roșu” pe harta României. Satul meu natal situat pe graniță a fost tăiat pe jumătate, iar grănicerii ruși trăgeau cu arma după orice galinacee sau alte animale de curte care n-ar fi răspuns somației! Se știe că așa au avut mult timp friptura asigurată, gratis!

St.H.: Aveți amintiri din acea vreme?

A.L.: Amintirile sunt vagi. Eram prea mică pentru a fi putut memoriza ceva clar. Dar știu de la rude ce s-a întâmplat. Mult timp s-a vorbit pe șoptite despre tragedia vecinei noastre, mătușa Ecaterina, care a căzut pe brazda pământului strămoșesc pentru că, în toamna anului 1940, a încercat să-și culeagă porumbul. Gândind că păpușoiul din spatele casei este necules – că doar ea îl semănase în primăvară, îl prășise de două ori până-n vară și vedea cum mătasea se uscăse pe știuleți, semn că era timpul să-l aducă în podul casei – a vrut să taie sârma ghimpată, dar n-a mai apucat! Au tras în ea ca în vrăbii și cine știe dacă a mai auzit somația... oricum ea n-a ținut seama de ea.

St.H.: Să-ți taie provincia în jumătate e ceva revoltător, să-ți taie satul în jumătate e ceva tare dureros, iar să-ți taie grădina sau curtea în jumătate e chiar strigător la cer. Rămâne să-ți mai taie și casa în două, ca să te nimicească de tot.

A.L.: Toate dramele și strategiile le-am aflat mai târziu, mult mai târziu și oricum... prea târziu! Când anul 1941, de reîntoarcere a administrației române la Cernăuți, mai dădea o speranță de supraviețuire, copilăria mea era mult prea fixată de imagini și gesturi oribile... Moș Crăciun venea an de an și aducea un brad frumos împodobit, cu daruri despre care nu am nicio amintire, decât una tristă, dar moralizatoare, când tata a deschis cu nerăbdare o cutie albastră cu fundă aurie și în ea, ce credeți că a găsit? – cenușă, usturoi și o cutie de chibrituri arse! Era un avertisment, o pedeapsă dată de mama, „regăteanului” mănăcător de usturoi și fumătorului înrăit. N-am uitat niciodată dezamăgirea care s-a așternut pe fața tatei. Mi-a fost atât de milă de el, încât am izbucnit în plâns. Un alt Crăciun, nu am mai prins la Baineț. Timpul din clepsidra copilăriei s-a scurs prea repede, lăsând un suflet răvășit de teamă și privațiuni și un trup împușinat de lipsă de hrană și nesomn. Venise vremea bejeniei și pentru noi.

St.H.: Dar de ce trebuia să vă refugiați? Doar Bainețul rămânea în România...

A.L.: Rămânea și nu prea. Rămânea cu o parte dincoace și alta dincolo. Nimeni nu știa în care parte va nimeri după această împărțeală. Dacă țaranii, simțindu-se oarecum legați de pământ, mai stăteau pe gânduri, intelectualii își pregăteau boccelele... Tata fiind deja mobilizat, pe front, mama, ca toți învățătorii de altfel, primește Ordin de mobilizare (Nr.27/1.III.1940 – 31.VIII.1941) dat de Comandamentul 4 teritorial de recrutare Rădăuți. Ca argument pentru faptul că “ordinele nu se discută”, mama, primește de la Directoratul Învățământului și Cultelor Cernăuți al Guvernământului Provinciei Bucovina un alt Ordin de serviciu (Nr.9 din 18 aprilie 1942) să preia funcția de învățătoare, în postul lui Maxim Ioan de la școala primară din Bahrinești, acesta fiind “chemat la mobilizare”. Era în anul 1944, 20 martie, când, tot prin Ordin de serviciu (Nr.15 din 20 martie 1944), același Guvernământ al

Provinciei Bucovina - Inspectoratul Școlar al Plasei Siret cerea evacuarea Administrației române. Mama, cu doi copii minori (eu și sora mea Constanța – născută în 1943) porni pe drumul disperării, într-o direcție despre care toți refugiații sperau să fie salvatoare: cât mai departe de alarme și ploaia de bombe dinspre răsărit... Așa am ajuns în Transilvania, la Târnăveni, mergând în urma frontului unde era și tata, mobilizat la un Batalion de marș al Regimentului 82 de infanterie. Refugiul a durat până la 23 august 1944, când armata română a „întors armele” și a înaintat pe frontul de vest. Pentru tata, războiul s-a terminat la 10 noiembrie 1944, când a fost demobilizat și decorat cu Ordinul „Coroana României” cl.a V-a cu spade și panglică de virtute militară”.

St.H.: Și ați plecat în Bucovina...

A.L.: Nici vorbă! Întors în familie, dar la Mogoșești, tata i-a propus mamei să renunțe amândoi la posturile de învățători pe care le mai dețineau în Bucovina și să rămână în comuna sa natală, din jud. Olt. Prin dispoziția Inspectoratului jud. Olt (Nr. 2260 din 6 aprilie 1945) li se comunica: sistarea salariului „urmând a vă reîntoarce la postul Dvs. de origină” și se solicita prezentarea la Inspectoratul școlar pentru “a ridica indemnizația de transport și certificatul de încetare de plată”. Mama era gata de plecare! E adevărat că întoarcerea în Bucovina punea problema locuinței și a bunurilor pierdute iremediabil în anii de război. Unde era să ne întoarcem? Dar nici în județul Olt nu ne-a fost ușor. Dimpotrivă! Naveta de zeci de kilometri, zilnic, între casă și școlile unde au fost numiți, îi supăra tare pe părinți. „Dascălii”, că așa erau numiți aici învățătorii, aveau și obligația de a duce muncă de lămurire printre săteni ca să intre în „colectiv”. Consecințele au fost dramatice pentru colectivități dar și pentru „dascăli”, amenințați și supravegheați de o armată de politruaci ai „partidului”. Cu greu, părinții mei, și mai ales mama, s-au obișnuit cu atmosfera încărcată de intrigi și suspiciune. Mama îl implora pe tata (o auzeam plângând) să se întoarcă în Bucovina, iar tata îi răspundea cu aceeași expresie demoralizantă: „Ce, crezi că în Bucovina umblă câinii cu covrigi în coadă?”. Așa am rămas în „regat”, unde am urmat cele patru clase primare în comuna Mogoșești, iar următoarele, a V-a și a VII-a în localitatea

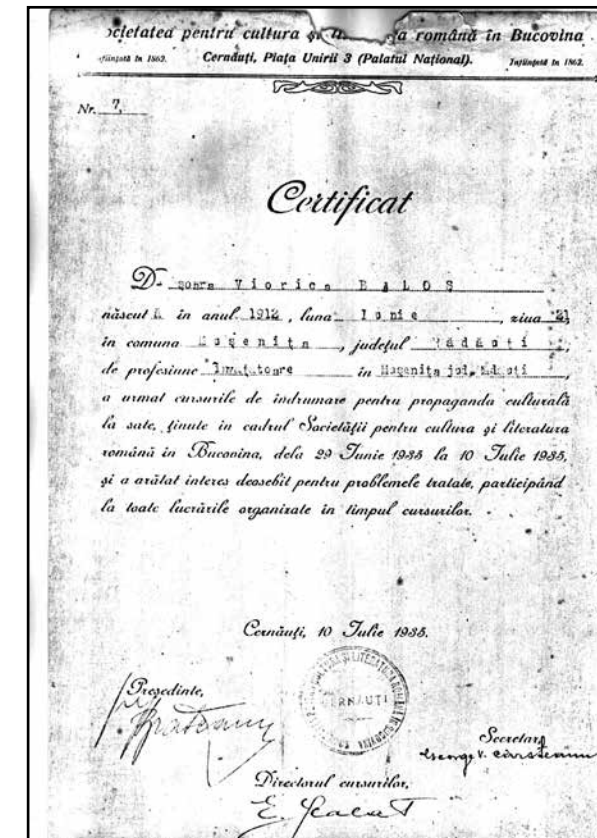
Jitaru, la 5 kilometri de casă, ceea ce însemna o navetă de 10 kilometri zilnic. Am absolvit cursul gimnazial cu diplomă de merit (media 5), ceea ce a reprezentat o șansă pentru intrarea mea în toamna anului 1953, fără examen, la Școala Tehnică Sanitară din București, Secția Farmacie.

St.H.: Și totuși, când ați revenit în Bucovina?

A.L.: În anul 1963 am făcut o vizită împreună cu mama, la casa bunicilor din Mușenița... Atunci l-am cunoscut pe viitorul meu soț, profesorul Casian Lucașciuc, născut tot în Mușenița (23 mai 1932-5 nov 2011). Și el venise în vacanța de vară la părinți...

St.H.: În afară de faptul că v-ați născut la Baineț și că aveți rădăcini bucovinene, pe linie maternă, ce vă mai leagă de Bucovina?

A.L.: De Bucovina m-a legat și o reîntâlnire, „după 33 de ani” (1989) cu Emilian Drehuță, consăteanul meu și elevul mamei, din clasa I-a, Baineț (1938). El era la Bacău, cu o funcție

Certificat de participant la „cursurile de îndrumare și propagandă culturală la sate”, emis de Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, cu sediul în Cernăuți, Piața Unirii nr.3 (Palatul Național), la 10 iulie 1935, către domnișoara Viorica Balș, învățătoare din Mușenița.

pe care o definea, mai în glumă, mai în serios, „ministru de finanțe al județului”. Pasionat de istoria Bucovinei, lucra în acel an (1989) la monografia satului nostru natal, Baineț. Am primit invitația de a colabora și eu. Am răspuns cu multă bucurie și entuziasm. Dar, după cum se știe, multe evenimente nu au văzut „lumina manuscrisului” din motive „de supunere și interdicție”! Totuși, intenția sa și în calitatea de coordonator și editor, era să sărbătorim cei 500 de ani, de la prima atestare documentară (1490). Dar, n-a fost să fie! Astfel, „Florile și fructele timpului la Baineț” a rămas în manuscris dactilografiat și xeroxat, în 50 de exemplare, care s-au transmis celor 12 colaboratori și altor consăteni. Zilele furtunoase ale sfârșitului de an 1989, au oprit frumoasa intenție de aniversare. Documentul de atestare al Bainețului a fost dat de Ștefan cel Mare, care întărește la 15 martie 1490, „Sfintei Epitropii din Rădăuți, 50 de biserici cu preoți (a 13-a biserică din Baineț cu preotul) care au fost date de moșul nostru, Alexandru Voievod”. Emilian Drehuță (1931-2011), fost președinte al Filialei Bacău a SCLRB, din 1991, va desăvârși, totuși, tipărirea unui alt volum-cronică (1490-2003), „Oameni sub vremi la Baineț” (Editura AGORA, 2003), în care, din primul volum, au fost reținute o scurtă biografie și câteva din poeziile mele.

St.H.: Când ați devenit membră a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina?

A.L.: Am avut bucuria de a fi membră fondatoare a SCLRB, Filiala București, de la începutul foarte promițător și entuziast, din anul

Prof. Antoaneta Lucasciuc, la o ședință a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina – Filiala București, alături de (de la stânga la dreapta) av. Eugen Patraș, col (r) Mihai Radoi, prof. univ. dr. Nichita Adăniloae, prof.univ.dr. Pavel Țugu. București, Universitatea Biotera, Sala de protocol, toamna anului 2010.

Foto: Mihai Onciul

1990, împreună cu soțul meu, Casian Lucașciuc, care a contribuit în timp și la iconografia „Mesagerului bucovinean”, ca fotoreporter.

St.H.: Știu că mai activați și în alte societăți. În ce măsură reușiți să faceți față cerințelor crescânde ale acestora?

A.L.: Într-adevăr, sunt membru al Societăților de Istoria Medicinii și Farmaciei, a Societății Medicilor Scriitori și Publiciști din România (toate cu afiliere internațională), dar „mă risipesc” cu mult drag în publicistica istoriografică la revistele „Galenus”, „Hofigal”, „Viața medicală” ș.a. De circa doi ani sunt bibliotecară „voluntară” a SMSPR, unde lectura sutelor de cărți, semnate de mari medici-scriitori îmi aduce o mare satisfacție. Deși sunt copleșită, nu pot renunța.

St.H.: Desfășurați o intensă activitate publicistică, participați la simpozioane și sesiuni de comunicări, în țară și în străinătate? De unde atâta energie la o doamnă încărcată de griji și tot mai încercată de afecțiuni specifice vârstei a treia?

A.L.: Pentru că tot ceea ce fac mă susține psihoafectiv și mă întărește fizic și mental... Iar dacă îmi permiteți, ignor „afecțiunile specifice vârstei”, întrucât cred cu tărie că Dumnezeu mă va opri, la timp, atunci când va fi scris!

St.H.: Care este, după părerea dvs., obiectivul principal al Societății bucovinene la ora actuală. În ce măsură realizările ei de azi consună cu meritele ei în mai bine de un secol și jumătate de luptă pentru cauza românismului în Bucovina istorică?

A.L.: Vedeți, aceste obiective, și nu unul, eu le-am atins singură, personal, prin cunoașterea și însușirea adevăratei istorii a Bucovinei, a luptei pentru cauza păstrării „limbii și culturii române” care, până în 1990 erau ascunse, teaurizate, în sufletul celor care veneau din Bucovina, și nu numai... De exemplu, „Certificatul” primit de mama mea, tână învățătoare, Viorica Baloș (l-a primit la 10 iulie 1935, la Cernăuți, de la Societatea pentru cultura și literatura română în Bucovina, ca urmare a participării la „cursurile de îndrumare și propagandă culturală”), nu l-am scos din arhiva familiei, decât în anul 1990. Originalul l-am donat „muzeului” de la Sediul Central al SCLRB, Gălănești, jud. Suceava.

Tot în acei ani, prin grija academicianului Radu Grigorovici, la Biblioteca Academiei Române, a fost organizată o expoziție de documente și fotografii, în cinstea zilei de 28 Noiembrie, ziua Unirii Bucovinei cu Patria mamă. Printre ele au fost expuse și acestea: Caiet de cursuri-Universitatea din Cernăuți-Facultatea de Teologie și fotografia de grup (București, în Grădina Icoanei) din care face parte și mama, elevă la Liceul teoretic din Rădăuți (1928), premiată pentru o lucrare despre Bucovina la concursul de literatură organizat de „Tinerimea română” (Cernăuți-București). Vorbind atât de mult despre mama mea, vreau să arăt că ea a reprezentat de fapt, prin aceste activități legate tangențial de SCLRB, un pion pe tabla „luptei pentru cauza românismului” în Bucovina istorică, iar eu nu pot fi decât mândră de această descendență

St.H.: Ce eveniment din nordul Bucovinei v-a impresionat cel mai tare?

A.L.: Cele din trecut îmi sunt cunoscute prin lectura cărților supraviețuitorilor Golgotei și care au scris despre o Bucovină care încă ne doare: nume de reprezentanți ca cel al Aniței Nandriș-Cudla (20 de ani în Siberia) sau Mihai Prepelița scriitorul și poetul mărturisitor al jertfei familiei sale din Bahrinești, „la 3 km de Fântâna Albă”, localitate însângerată prin masacrul Armatei Roșii, de la 1 aprilie 1941 ș.a. Dar cea mai frumoasă trăire a fost în 10 mai 2015, când am participat, la Cernăuți, la inaugurarea istorică a Centrului Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi”, „proiect de suflet” al d-lui avocat Eugen Patraș, căruia i s-a împlinit „un vis de demult”, dar și nouă tuturor! Apoi, vă rog să-mi dați voie să vă spun despre minunata comunitate din satul d-voastră, natal, Mahala, în fruntea căruia se află cea mai vrednică femeie primar D-na Nandriș Elena și despre ospitalitatea generoasă a gazdelor, cărora le mulțumim și le dorim sănătate.

St.H.: Nu este un secret că pe an ce trece Societatea îmbătrânește tot mai tare ca medie de vârstă a membrilor ei. Există vreo șansă de întinerire a Societății?

A.L.: Sincer? Nu, nu este! Tinerii, care sunt fiii și nepoții noștri, și care, sunt sigură, iubesc „ideea de Bucovina” pentru care noi propovăduim în conferințele și publicațiile

Prof. Antoaneta Lucasciuc, prezentând la ședința Filialei București, o Diplomă de epocă a Societății pentru cultură, semnată de primul ei președinte, Gheorghe Hurmuzachi. În prezidiu: (de la stânga la dreapta) prof. univ. dr. Dumitru Balan și prof. univ. dr. Dumitru Curcă. București, aula „Prof.univ.dr. Aurel Popoviciu” a Facultății de Medicină Veterinară. 2013.

Foto: Mihai Onciul

Societății, așteaptă (să fie sănătoși!) „vârsta a treia”. Acum timpul nu este de partea lor.

St.H.: Sunteți o secretară harnică a Filialei București, în sarcina dvs. intrând, pe lângă consemnarea scrisă a evenimentelor organizate de Filială, anunțarea colegilor să se prezinte la aceste evenimente. Cât de mult depinde caracterul viu al Filialei de activitatea dvs ca secretar?

A.L.: Vă rog să nu vorbim despre o calitate care nu-mi este „amică”. Activitatea de secretar e rutinară prin definiție, ea te obligă la smerenie, iar smerenia este o virtute. Prim-planul e apanajul președinților. Filiala București, a avut dintotdeauna președinți vrednici. Să ne amintim de G. Muntean, G. Galan, N. Pomohaci, ajutați de membrii foarte devotați din Comitetul de conducere și aș numi-o numai pe mult regretata Viorica Ghia (d. 2015). În actualul și prezentul președinte al Filialei București, Dl. prof. univ. Dumitru Curcă avem un conducător vrednic, are cele mai bune inițiative și sugestii legate de program, este un om ordonat și astfel munca mea de secretară este mult mai ușoară... În ceea ce privește anunțarea membrilor la evenimentele Societății, prin telefon, vă rog să mă credeți că sunt onorată să o fac! Deși mi se umple sufletul de durere, când majoritatea dintre ei nu se mai pot deplasa și sunt rugată să revin să le povestesc... cum a fost.

St.H.: Vă mulțumesc pentru interviu și vă doresc o activitate cât mai intensă, cu rezultate cât mai frumoase spre binele Societății și a Bucovinei.

A.L.: Vă mulțumesc și vă doresc aceeași împlinire!

Academicianul Vladimir Trebici, 100 de ani de la naștere

Petru BEJINARIU

Când în 1990, la Gălănești, lângă Rădăuți, se reactiva, după o tăcere de patru decenii și jumătate, Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, profesorul Vladimir Trebici avea deja câștigată faima de lider informal al bucovinenilor din România. Cu numai câteva săptămâni înainte de acest eveniment el va ridica în picioare, la Cernăuți, în fostul Palat cultural al Societății din Cernăuți, întreaga sală, prin inegalabilul său talent oratoric, vorbind rar și apăsat, cum îi era stilul, de la tribuna celei dintâi conferințe a Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu” din nordul Bucovinei. Atunci revenea, după o absență de aproape o jumătate de secol, în orașul natal, pe care l-a avut în inimă mereu.

Bucovina a avut în persoana lui Vladimir Trebici un fiu devotat până la ultima sa suflare. Lui îi aparține ideea alcătuirii unei Enciclopedii a Bucovinei, în mai multe volume, lucrare temerară pe care urma să o înfăptuiască un colectiv de redacție foarte variat și numeros. Nucleul acestui colectiv urma să-l constituie un institut de cercetare care trebuia creat de urgență. Pornind de la această idee, împreună cu ceilalți trei patriarhi ai Bucovinei anilor 90, academicianul Radu Grigorovici, convertit din ilustru fizician în reputat istoric al Țării Fagilor, avocatul Mircea Economu, de asemenea preocupat de istoria meleagului natal, și eminescologul Dimitrie Vatamaniuc decis să-și consacre ultimii ani de viață cercetării fenomenului bucovinean, a inițiat Centrul pentru studiul Bucovinei, cu centrul la Rădăuți, care peste ani s-a transformat în Institutul Bucovina al Academiei Române. Și până la căderea comunismului în România, dar mai cu seamă după acest eveniment crucial, Vladimir Trebici reprezenta autoritatea în jurul căreia se

adunau elitele Bucovinei. Ultimele decenii de viață și le-a consacrat în întregime studiului și slujirii cauzei plaiului natal.

S-a născut la 28 februarie 1916 la Cernăuți, în suburbia Horecea Mănăstirii. Tatăl său era funcționar la Mitropolia Bucovinei, iar mama, Anița, casnică. A urmat școala primară la Horecea Mănăstirii, după care s-a înscris la Liceul „Aron Pumnul” din Cernăuți (1926-1933). Absolvă, la Cernăuți, Facultatea de Litere și Filozofie și Facultatea de Drept (1939). Își începe cariera didactică la Liceul militar „Ștefan cel Mare” din Cernăuți. Participă la război. Este luat prizonier la ruși, de unde se întoarce în România, stabilindu-se la București. Între anii 1949-1953 e șef de secție la Institutul Central de Statistică; între 1951-1953, redactor la revista „Probleme economice”; în perioada 1956-1958, șef de secție la Institutul de Cercetări Economice al Academiei R.S.R.; iar în perioada 1958-1972, consilier ministerial și director adjunct la Direcția Generală de Statistică. Din 1948 și până la pensionare este cadru didactic la mai multe școli superioare: Universitatea București (Facultatea de Drept), Academia de Științe Economice, Institutul Politehnic, iar din 1972, la A.S.E. cu normă întreagă. Specialist în demografie și sociologie. Din anul 1955 este director al Centrului de Cercetări Demografice al Academiei Române. În 1971 își susține doctoratul cu teza „Creșterea economică și dezvoltarea populației în RSR în perioada 1948-1969”.

Este autor al mai multor studii de demografie, statistică, sociologie, economie, istoria științei pe care le publică în reviste de specialitate. Face parte din Comisia Națională de Demografie, este membru al Uniunii Internaționale pentru Studiul Statistic al Populației, al Institutului Internațional de Stat, al Centrului European de

Studii Demografice. În anul 1990 devine membru corespondent al Academiei Române, iar la 10 noiembrie 1992 membru titular. Împreună cu profesorul rădăuțean Vasile Precop și alți patrioți bucovineni, între care și autorul acestor rânduri, contribuie la reactivarea Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, care îl alege președinte de onoare. Alături de colegul Vasile Precop, de academicianul Liviu Ionesi, de academicianul Radu Grigorovici, pe atunci vicepreședinte al Academiei Române, și de alți intelectuali bucovineni, printre care am avut și eu onoarea să mă aflu, reușește să convingă plenul Academiei Române că e de datoria acestei prestigioase instituții să deschidă la Rădăuți un Centru de Studii „Bucovina”. În același timp, călătorește prin țară, împreună cu Dimitrie Vatamaniuc și alți bucovineni de elită, pentru a aduna o echipă de cercetători care să se consacre studiului Bucovinei. Pune la cale un proiect temerar: elaborarea unei enciclopedii a Bucovinei. Proiectul începe să fie realizat de membrii Centrului, devenit între timp Institutul „Bucovina”, prin publicarea unor bine lucrări fundamentate la rubrica „Enciclopedia Bucovinei, în studii și monografii”. Vladimir Trebici a fost și un bun organizator. El a inițiat o serie de întâlniri ale reprezentanților celor trei institute ale Bucovinei – de la Insbruk, Cernăuți și Rădăuți.

Totodată, academicianul Vladimir Trebici nu a conținut să participe, an de an, cu foarte interesante comunicări din istoria și cultura Bucovinei, la cursurile de vară ale Universității Populare „Ion Nistor” ale Societății pentru Cultură, al căror rector am avut onoarea să fi mai mulți ani la rând. L-am avut invitat la mai

Acad. Vladimir Trebici, participând la cursurile Universității de Vară a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, alături de tânărul istoric și critic literar, Mircea A. Diaconu, care tocmai lucra la teza sa de doctorat consacrată iconarilor bucovineni

multe întruniri organizate la Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi”, unde eram director. Am avut o foarte bună comunicare cu domnia sa, m-am aflat mai mulți ani în corespondență cu el. Ca o recunoaștere a activei participări la viața culturală locală, la propunerea Societății pentru Cultură, Consiliul local Rădăuți l-a ales cetățean de onoare al municipiului. A fost un bărbat voinic și puternic, dar s-a stins din viață răpus de o boală incurabilă, la 13 februarie 1999.

„În viață, de cel mai mare ajutor mi-a fost credința, pe care nu am părăsit-o și, de la a cărei învățătură nu m-am abătut. Respect oamenii care au o credință, indiferent care este aceasta.” – scria acad. Vladimir Trebici în *Demografie, Excerpta et Selecta*, (Editura Enciclopedică, 1996, p. 172-173).

„Harnic și productiv cum era, a publicat între anii 1957 și 1998 circa treizeci de cărți, unele în limbi străine; a prezentat numeroase comunicări și referate de ansamblu la conferințe naționale și internaționale de specialitate, a fost membru în diferite organizații, comisii și asociații străine și internaționale” – scria acad. Radu Grigorovici, în revista „Populație” (Anul IV, numărul 1(19), ianuarie-februarie 2000).

Am putea umple mai multe pagini cu titlurile publicațiilor sale. Dar, din lipsă de spațiu, vom cita doar câteva din titlurile cărților pe care le-a scris de-a lungul timpului: *Manual elementar de statistică industrială* (1950); *Statistica economică* (1957); *Dicționar statistic economic* (1969); *Sociologia, Prognoza și planificarea socială* (1970); *Populația mondială* (1974); *Modelul cibernetic al forței de muncă* (1974); *Mica enciclopedie de demografie* (1975); *Le population de la Roumanie et les tendances demographiques* (1976); *Modele matematice în demografie* (1976); *Demografie și etnografie* (1986); *Resursele umane ale Terrei* (1981); *Demografia teritorială a României* (1986); *Populația Terrei. Demografie mondială* (1991); *Genocid și demografie* (1991); *Bucovina. Populație și procese demografice 1775-1993* (1994) ș.a.

Revista „Glasul Bucovinei”, editată de un colectiv de redactori din Cernăuți și Suceava, a publicat, în mai multe numere din anii trecuți, memoriile distinsului bucovinean. Sperăm ca, în curând, aceste memorii să completeze lista cărților lăsate moștenire Bucovinei de mării ei bărbați, printre care, la loc de cinste, se află și neuitatul ei fiu Vladimir Trebici.

Vulcanicul Eus Platcu și nestinsul său dor de Bucovina

Ne-am cunoscut cu vreo șase ani în urmă. Mai întâi am vorbit la telefon, seri la rând, ceasuri întregi. Aflase de mine de la profesorul Ion Popescu-Sireteanu, care-i trimisese câteva numere ale revistei cernăuțene *Septentrio literar*. Îi plăcuse ce-am scris despre cărțile prietenului său din anii copilăriei. Ar fi vrut să afle părerea mea și despre romanele sale, pe care ar fi vrut să mi le trimită. Dar socotea că mai bine e să ne vedem și să-mi dea volumele, decât să mi le trimită prin poștă. De aceea, mă și invită, cred, chiar din prima seară când am vorbit la telefon, la Vulcana Băi.

Tocmai înfloreau salcâmi și era duminică. Nu mai dau telefon, iau cu mine o sticlă de șampanie ucraineană și un coniac moldovenesc și pornesc la drum. La Târgoviște iau cursa de Vulcana. Urcăm spre Dulcești și, cu soarele sus, coborâm, șerpuiind pe un drum îngust de munte, printr-un tunel de flori de salcâm care nu se mai termină, spre „valea cu lupi”. Aici, caut Vila Mareș. Un un munte de om deschide o poartă de fier. „Eus Platcu?”, întreb. „Eu îs!”

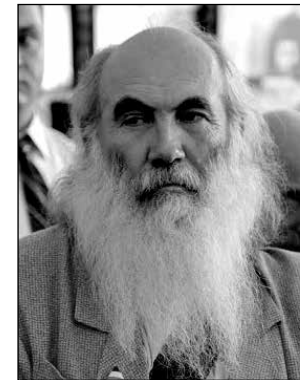
Bucovinean înfocat, nici nu vroia să audă că ar putea să aibă alte rădăcini decât dacice. Eu îl vedeam mai curând nordic decât tracic – un viking răătăcit genetic printre români (via Polonia, cu nume inițial Platec, iradiind în Platcu, frecvent la ruteni). Voinic de statură, vulcanic din fire, el se potrivea de minune acestui loc numit Vulcana. Consubstanțial muntelui din preajmă, acesta parcă l-ar fi așteptat secole întregi, ca pe un spirit al său, ca pe un fel de Selen coborât din platourile Nordului. Când îi rosteam numele parcă auzeam un ecou de platou din vremuri memorabile. Scrisul său excentric era (și este, în continuare) expresia unor răbufniri de magmă din subteranul unui suflet care abia la vârsta senectuții a cedat presiunii uriașe dinăuntru. În această cheie trebuie citite romanele și poemele sale (psiudo)erotice (de un erotism frust care poartă masca ironiei), scoase

unul după altul, la ani înaintați. M-am întrebat în mai multe rânduri, cum de scrisul său, atât de impetuos, nu s-a produs în anii de tinerețe. Răspunsul nu putea să fie decât unul singur: un scriitor care nu suportă cenzura nu poate să apară într-o epocă guvernată de cenzură. Bubuiturile vocii sale, care ar fi zdruncinat lustrele saloanelor literare, s-au topit înghițite de relieful ondulat al munților din preajma vilei sale rustice.

Dar în adâncul firii sale, acest om zgomotos ascundea nebănuite duioșii. Adora muzica simfonică. Știind că-mi place să culeg ciuperci în pădure, mă anunța de fiecare dată când îi apăreau ghebe în curte. Eu, dacă veneam, rătăceam ziua întreagă prin hățșurile codrului și atunci mă suna la mobil și mă huiduia: „Cât să te mai așteptăm?!...” Era de o ospitalitate rar întâlnită. El și Gabi, blânda sa nevastă – un cuplu de nezdruncinat tocmai grație unei legi a naturii care zice că extremitățile se atrag. Descopăr mai târziu, când octogenarul Sebi reușește să scoată o valoroasă revistă, *Târgoviștea literară*, că Gabi Mareș, despre care știam că e o foarte apreciată profesoare, e și o prozatoare cu mult talent. Deci, și vocația literară a cimentat armonia frumoasei lor căsnicii.

Am vorbit cu Sebi, ultima dată, când era în spital, la Târgoviște. Era încântat de revista noastră, *Mesager bucovinean*, în special, de numărul consacrat deschiderii Centrului Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi” din Cernăuți, dar și mai încântat, de însuși faptul deschiderii acestuia. Mă sunase, de pe patul de spital, să-mi spună că tocmai lucrează la un număr de revistă consacrat Bucovinei nordice, unde se născuse, și că vrea să-i trimit un articol. Peste câteva zile m-a sunat doamna Gabi și mi-a comunicat trista veste. Și eu tocmai plecam la Cernăuți.

Ștefan HOSTIUC

Mihai PREPELIȚĂ

O zi de toamnă, la Vulcana Băi*

Abia am revenit din Rusia, că Basara-m-a și oprit la ea pe o lună, pentru a participa la Tabăra Internațională de Creație de la Parcova-Edineț, unde am compus un nou volum de Haiku, *Dinozaurul de la Parcova*. De aici am plecat la Bahrinești să-mi văd casa părintească și să trec pe la ai mei, la cimitir. Am făcut un popas de o zi și la Cernăuți unde am participat la Sărbătoarea limbii române, citind poemul (cam lung) *Biserica Martirilor de la Varnița-Fântâna Albă* și, în aceeași noapte, cu o mașină de ocazie, am și ajuns la Suceava, de unde am luat imediat trenul spre București...

Zi toridă de început de septembrie! Niciodată nu m-am trezit în „capitala tuturor bucuriilor” pe un timp, în care pur și simplu nu ai cu ce respira... Și, ca să nu mor (cu adevărat!), mi-am anunțat sosirea la București bunului meu prieten de la Vulcana Băi...

- Cu primul tren vii la mine!

Scurt și clar. Dar tot m-am „mocoșit” câteva zile prin București... Am achitat restanța la întreținere pentru mansarda mea de 6 metri pătrați... Impozite... Am mai făcut și o vizită la BCR... Nu, nu mi-a venit niciun bănuț, de nicăieri, niciun onorar, oricât de prăpădit, deși am tot lăsat pe la redacții numărul de cont...

Și de data aceasta m-a „cărat” cu mașina doctorul Mihai Voiculescu, de la Târgoviște, unde am făcut un mic popas la cabinetul său de stomatologie (chiar m-a invitat să urc în „scaun”, s-a uitat în gura mea... și s-a apucat de cap, mai ales, când i-am recunoscut, sincer, că n-am consultat un stomatolog în toată

viața mea de 65 de ani!). Era de față și Eusebiu Platcu... Numai un „covor roșu” mai lipsea...

La Vulcana Băi, cum am tras aerul curat și înmiresmat în piept, am reînviat, am întinerit...

O zi și o noapte am citit corectura primului număr al revistei „Târgoviștea Literară”, la care sunt un fel de redactor, după cum m-a „pus” Eus Platcu (de data asta îl pomenesc cu numele de pe copertile cărților Domniei Sale). Textul revistei e „gata corectat”, mi-a zis. Și totuși, am avut de semnalat unele „litere” sau „frază”...

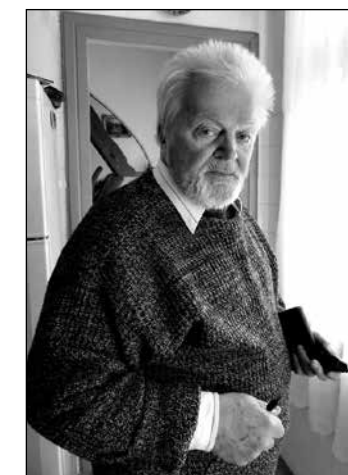
Revista „Târgoviștea Literară” este gata! A mai rămas că vină de la Târgoviște fiica Mădălina și ginerele Traian – mâna dreaptă și mâna stângă (sau invers...) a directorului-fondator – și să-i dăm „bun de tipar”, ceea ce s-a și întâmplat în ziua (sau zilele) următoare.

Și au urmat „bătăliile noastre literare”. Mai exact, o ciomăgeală aproape insuportabilă, pe care trebuie s-o rabd numai eu de fiecare dată, un fel de „examen” continuu la „limba și literatura română”, pe care, după părerile „mult prea argumentate” ale „profesorului” și „scriitorului”, eu n-o cunosc...

Dialogul începe cam în felul următor:

- L-ai citit pe cutare? Dar pe cutare...

Dacă răspund „citic”, mă pune să povestesc, în detalii... Dacă nu, mă afurisește...

Scriitorul Eus Platcu, acasă, în Vila Mareș, din Vulcana Băi, sediu al Societății culturale „Dor de Bucovina”
Fotografie din arhiva familiei Platcu

- Da pe Joyce?
- Bineînțeles...

Nici nu-i mai recunosc că am citit *Oamenii din Dublin* în limba rusă, după care, în traducere românească, *Portretul artistului în tinerețe*, volum bine legat, în pânză cenușie deschisă (țin minte chiar și culoarea copertei...). Îi spun direct despre romanul „Ulyse”, ce am avut de suferit...

- Nu puteam s-o scot la capăt cu primul meu roman „Îmblânzirea Curcubeului”... Am făcut o listă întregă de romane celebre, pe care dacă nu le „însușeam creator”, trebuia să mor, să mă omor, ori să nu mai finalizez niciodată romanul meu... Ultimul pe „listă” era James Joyce, cu „Ulyse”, care nu fusese încă tradus în rusă; doar câteva fragmente se publicaseră... Mă aflu în Rusia, aciuat prin pădurile din jurul Moscovei, unde am stat vreo 9 ani „până am cucerit a Treia Romă”, vorba lui Ion Druță, care nici n-a binevoit să-mi citească manuscrisul. Un prieten de-al meu mai tinerel, pe atunci student la Academia de Arte Plastice din Tallinn, trecând prin Leningrad în drum spre Moscova, de unde lua trenul spre Basarabia, cumpărase pe ultimii bănuți cele două volume ale romanului „Ulyse”, traduse în limba română... Arătându-mi-le, bucuros, la Moscova, pur și simplu i le-am confiscat, și două săptămâni la rând le-am „buchisit”, literă cu literă, mort de foame și de frig... Dar le-am învins! Peste câțiva ani aveam să-mi procur romanul în limba rusă și, din nou, l-am citit, constatând că este mai reușită traducerea... Deși nu sunt chiar atât de rusificat! După asta „m-am lămurit definitiv” asupra romanului meu „Îmblânzirea Curcubeului”, chiar dacă cele 900 de pagini (în două volume!) am reușit să le tipăresc abia la București, în ediție definitivă, când împlineam 50 de ani... La „vârsta prozel”...

Dar Eusebiu Platcu nici să asculte destăinuirile mele până la capăt...

- Joyce nu poate fi citit... *Ulyse*...
- Cu-u-um?
- Doar de ținut în bibliotecă...
- La vedere?

Și ca să mă năucească, să mă umilească definitiv, se apucă de cântat „Kalinka”, desigur, „pă rusește”... Special pentru mine, care abia dacă am scăpat de ruși, deși n-o să scap niciodată definitiv...

- Kaaalin...kaka...lin...kaka...lin...kamoia...

Eus Platcu, împreună cu eminescologul Dimitrie Vatamaniuc (în stânga), la Simpozionul „Centenar Eminescu” pe care l-a organizat la Târgoviște la 17 aprilie 1989

Fotografie din arhiva familiei Platcu

Mă omoară „bucovineanul meu”...

Apare, alarmată, doamna Minodora, încercând să afle ce s-a întâmplat, deși își cunoaște prea bine soțiorul...

- Kaaalin..kaka...lin.. Candidatul nostru la Premiul Nobel nu cunoaște limba română... Probabil, nici rusa...

Și mai scoate o „Ka-a-linka-a...” pe gură, după care un hohot de râs nebunesc, satanic, homeric (nu știu, dacă e chiar potrivită comparația...), de se declanșează tocmai clopotele de la Mănăstirea Bunea, la distanță de câțiva kilometri buni, că doar i-am parcurs nu o dată și i-am simțit pe propria piele... Numai să nu atragem, cu asemenea exclamații, haitele de lupi (vecinii au o turmuță de oi în ocol...), ori niște mistreți înfometati... Poate, un urs, asurzit și el...

Mă apuc de cap... Trec prin bucătăria de vară, printr-un șopron cu teancuri-teancuri de lemne despicate pentru iarnă, peste câteva straturi... Deschid o porțiță din plasă de sârmă și ies pe Munte! Salvarea mea... de fiecare dată, când nu mai rezist...

Muntele nu-i decât un „dealuc”, cum se spune la noi în Bucovina, adică un delușor îngrădit cu sârmă ghimpată, însăilat cu găteje (un fel de ostrețe)... Face parte din „moșie”, dar nu este cultivat... Un fel de „teren de respiro” al gospodarilor munteni... Pământ al nimănu și în același timp păzit cu strictețe, împrejmuț, zatonit, însăilat, împiedicat, izolat, rezervat... să nu pătrundă nici un lup, nici o vulpe, nici un urs... Deși aceste „jivine” știu bine cum să se strecoare, să se furișeze spre curtea gospodarului... În special șireata vulpe, când are poftă de cărnă... Sau dihorul... Jderul... Așa că, această „îngrăditură” e mai degrabă o pavăză împotriva gănilor (orătâniilor...), câinilor, precum și oilor vecinilor... Că vaci

am văzut mai puține prin sat... Iar soții Platcu nu țin pe lângă casă nicio găinuță, nici măcar un cocoș, să-i trezească, să le cânte la crăpatul zorilor... Afară de un motan care face cinci ani și căruia eu îi spun Mușunache, că mereu se tot gudură pe lângă mine cerșindu-mi prietenia. Eusebiu îl „miluiește” cu un nume inventat de el, Mizdrache, de la verbul „a mizdri”, care înseamnă a încolți ușor, sau poate de la „mizdrită”, cum se zice, regional, la o ciupercă.

Pe Munte iarba e uscată. Pământul e crăpat. Urmele adânci ale secetei din vara aceasta, pe care am simțit-o, din plin, și în Rusia, și în Basarabia, și la Bahrinești... Doar în pădure (care începe imediat dincolo de gard), ca și în vârful „dealucului”, iarba mai este verde, cu vârfurile îngălbenite, pe alocuri... Într-acolo se îndreaptă, mânăta din urmă, o turmuță de oi, alinându-mi sufletul prin dulci sunete de tălângi agățate la gâtul fiecărei oi să nu se rățăcească prin hățișuri, să fie găsită, la o nevoie...

Mă scufund treptat-treptat în copilărie... Cu oile pe imaș mi-am început viața, cam de pe la vârsta de 5 ani (cât are motanul soților Platcu)... Mai luam și câte o carte cu mine, dar nu prea aveam, că nici la școală nu prea ajungeau cărți românești, chiar și din cele scrise cu litere chirilice... De singurătate, am început de pe atunci să compun... Catrene, poezii, poezele glumețe (cântam, un fel de „ceastuști” rusești, cu vorbe românești), prostioare, baliverne, ghicitori, strigături, trăncănele, porecle, hilituri, păcăleli, obrăznicile, porculețe, limbuții... Inventam mereu „câte-n lună și-n stele”, că dacă m-ar fi auzit-ascultat cineva dintr-o parte, precis că m-ar fi numit un stricat la cap, „fără de minte, îndopat cu linte, dă-i aghiasmă, părinte, ori pocnește-l și mântuiește-l...” Toate aceste stări „poieticești” mi se (în)tâmplau (de la „tâmplă”, adică, îmi roiau prin capul meu zburlit, plin de scai), pe timp bun... Iar pe zloată, pe frig, pe vreme de pâclă – vai și amar de osișoarele mele și de viețșoara mea...

Așa am înțeles, descifrat și trăit *Miorița* pe viu, nu din tractate folcloricești. „Uitat” de toată lumea, cu oițele mele, mă simțeam singur-singurel pe pământ, iar dacă ar fi dat o haită de lupi peste mine, nu ar fi rămas din noi decât niște smocuri de lână, o țeastă de berbec, cu tot cu coarne, răsucite de vreo trei ori în jurul urechilor, mândria turmuței mele

și mângâierea mioarelor (mai ales, toamna, când tătucul îi elibera berbecanului, ținut „de sămânță” „strumentul” de sub burtă), și „o furajcă” [chapiu] soldățească, arsă de soare, cu steluță roșie cu cinci colțuri, șparlită de la un „pogranișnik” [grănicer] rus, mort-beat, căzut într-un șanț când tocmai se întorcea la „zastavă” [pichet] de la „liubovnița” [ibovnica] lui româncă...

De la berbecul acela aveam să mă aleg, până la urmă, numai cu lacrimi, pentru că tata, chinuit cu fel de fel de biruri și dări către kolhoz, s-a mâniat într-o toamnă și a hăcuit toate bârsanele, după care am rămas fără de brânză de oi... pentru totdeauna! M-am trezit atunci cu o pereche de fudulii stropite cu mujdei, puse în fața într-o strachină de lut. Îmi zbierau în suflet, nu puteam să le mănânc... Până n-a luat tata cureaua în mână...

- Să te faci samânțos, copchile, ca berbecanul nostru... Paștele mamii lor de bolșovici! O să le steie lor oile noastre în gât, cândva...

Nu mă pricepeam de unde și cum să le încep... Mama Saveta s-a ascuns, ca să nu vadă ce putea să mi se întâmple... Tata Vasile, văzând că stau la mare cumpănă, a tăiat fuduliile de berbec, bine fierte, în felii, pe care... pur și simplu, mi le-a băgat pe gât. Cum se îndoapă un curcan, cu miez de nucă, să fie mai rotofi și bun de tăiat înainte de Paști... Molfăiam și plângeam, înghițeam și mă înecam și iar trebuia să deschid gura... Pe atunci încă nu citisem *Moartea căprioarei*... Căci eram dați la școala „cretinismului”, nu la cea a creștinismului...

He-he, această poveste, „fără de nouă neveste”, doar cu măicuța Saveta-Savetuca ascunsă de furia bărbătelui ei, i-ar fi tare pe plac scriitorului Eus Platcu, mai ales, episodul cu „fuduliile de berbec”, pe care le înghițeam

Eus Platcu (în centru), alături de prietenul din copilărie, bucovineanul Ion Popescu-Sireteanu (în dreapta), profesor universitar, mâna sa dreaptă în redactarea revistei „Târgoviștea literară”

Fotografie din arhiva familiei Platcu

stropite din gros cu propriile-mi lacrimi, dulci-sărate... Dar n-o să mă destăinui... Face parte din zestrea mea personală...

„Cranț!” – am călcat peste o cochilie de melci... Mă aplec. Simt că mi-a „ars” talpa... Bine că s-a dovedit a fi fără mica vietate din lăuntru. Dacă mă uit mai bine în jur, descopăr ici-colo și alte „căsuțe părăsite”, unele întoarse cu fața la pământ, altele pline de țărână sau sparte, cum cea de sub piciorul meu... Toate sunt goale! Au plecat melcii de-acasă... Îmi sună în urechi un fel de ecou mai vechi, poate „un vers basarabean”, mai puțin înțeles aci, în Țară... Am cules o cochilie mai măricică și am dus-o la ureche. Mi s-a părut că aud, acolo, în fund-străfund, unde căsuța melcului se răsucesce până se face un punct, ceva ce nu se poate explica în cuvinte De acolo, de unde nu există nici timp, nici distanță, ci doar urma spiralei, din acel univers fără nume vine taina celor douăsprezece cercuri ale destinului meu... Diferența de vârstă a prietenilor adevărați, fie cu 12 ani mai mari ca mine, fie cu 12 mai mici...

Dorul de melci mă înduioșează până la lacrimi... Adun mai multe cochilii, le șterg de lut, de praf, îmi umplu buzunarele, le voi duce la București, le voi așeza „cuminte” pe pervazul ferestruicii mele (un fel de ambrazură...), alături de pumnul de pământ de la mormântul tăticului Vasile, legat într-o băsmăluță, și un alt pumn de țărână „în două cu grâu de 2000 de ani” adus de la Sarmisegetuza de un localnic lăcrimând de jalea locului tot mai vandalizat de vagabonzi „de elită” în căutare de comori dacice...

Au plecat melcii de-acasă... Nu-i a bine... tare nu-i a bine! Încerc să le urmăresc drumul. Mă las în genunchi. Urc-cobor, dar, mai ales urc pe Munte. Până hăt la jumătatea lui, din cochilie în cochilie, până dau de un pălc de tufari spinoși, cu țepi lungi, amenințatori... Mă strecor pe sub ramurile amenințătoare... Descopăr un fel de groapă, un fel de fosă, un mic abis care mă atrage, mă amenință, ca un magnet... Un triunghi al bermudelor, în mijlocul Muntelui lui Eusebiu Platcu... Nu mi-a spus nimic, nu mi-a pomenit de el nici într-un fel noul meu prieten, „proprietarul” Muntelui... Poate, e taina lui? Taina abundenței literare? Să nu dau peste o belea, Doamne ferește...

Și cum stau în genunchi, pe buza acestui „triunghi al Bermudelor” de la Vulcana Băi, îmi

aplec urechea dreaptă (cu care aud mai bine...), o ating de pământ, care aici e parcă mai jilav... Un vuiet adânc, abia perceptibil, o larmă de voci-gâlgâieli, un foșnet, un mârâit... Nici nu găsesc cuvinte să mă exprim... Dacă nu cunosc limba română! De data asta chiar o fi având dreptate Eus Platcu... „Triunghiul” începe să mă absoarbă, să mă înghită... În „molozul” lui s-o fi ascuns toți melcii din coliviile abandonate pe care le port în buzunar.

Cu greu mă rup din farmecele „Triunghiului”, urc, lunec, dar tot urc, până în vârful Muntelui, „pășind în spirală”; am învățat de acasă școala urcușului... Ocolesc niște copaci înalți, „până la Cer”, un mesteacăn bătrân (unicul!), uscat, gros, dar înfapt puternic în stânca Muntelui, chiar în hat cu Muntele vecinului... Probabil, nici Eusebiu Platcu nu se încumetă să-l doboare, pentru lemne de foc...

Pe culme, în punctul cel mai înalt, dau peste un gard de sârmă ruginită. O ating. Nu seamănă cu cea de la graniță... Până și blestemata de sârmă ghimpată poate să fie de mai multe feluri...

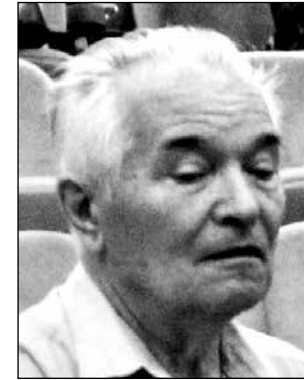
La coborâre, zornăind din cochiliile din buzunare, schimbând poteca, dau peste un măr de pădure, chircit, cu un măr roșu în vârf, care nu se lasă rupt și nici doborât cu pietre. Unde e Eus Platcu, iubitorul de Eve, să ajungă mărul? Dar poate nu e mărul Evei, poate e mărul lui Dumnezeu...

Coborând, descopăr tot mai multe cochilii... O fi mâncat cineva melcii? Pe aici nu se mănâncă melci. Îmi amintesc cum în iarna lui 1998, în timpul primei călătorii în Germania, ca „invitat de onoare” al creștin-democraților aflați în opoziție, am nimerit, la Nürnberg, peste un ziarist care mi-a solicitat un interviu video de vreo trei ore și jumătate. M-a ținut până pe la două noapte... Obosiți și înfomețați, am ieșit în oraș să punem ceva în gură, dar n-am găsit la restaurant decât „scoici cu piper negru” și „vin roșu”... Dacă vinul l-am sorbit cu mare poftă, scoicile mi-au stat în gât...

- Conu Mișu s-a înto-o-ors! „Ka-a-alinka-a-a...”

Doamna Minodora servește masa afară. În centrul curții. La o masă de lemn, lată și lungă, cât o zi de început de toamnă la Vulcana Băi.

*Fragment din nuvela autobiografică *Dor de Bucovina*

O escală neprevăzută la Odesa, pe timpul sovieticilor

Pentru întâia dată, am călcat pământul Ucrainei în 1985, când făcea parte din URSS, fără intenție sau dorință, ci fortuit. Mă întorceam din Coreea, unde fusesem într-o misiune diplomatică, via Moscova, împreună cu A. Maghiari, alăturându-ne d-lui director Popescu din minister și călătorind cu același avion al Aeroflot-ului. La plecare, ca de obicei, aeronava plină de călători. Lângă mine, doi sovietici călătoreau pentru prima oară spre România și în dorința de a ști anumite amănunte locale intră în vorbă, spunând că ei lucrează în domeniul presei și prin vizita pe care o fac, răspund la invitația ziarului Scânteia.

După ce survolăm orașul Kiev, sesizez o schimbare bruscă a aeronavei spre stânga fără a se comunica ceva și după încă circa o jumătate de oră de zbor se anunță pregătirea pentru aterizare, când toată lumea trebuie să-și ocupe locul și să-și lege centurile de siguranță. Mă uit la ceas și îmi dau seama că parcă prea repede am ajuns la Otopeni și în același timp privesc în față pe partea dreaptă. Văd reclame colorate multe blocuri și multă lumină. Simțeam că acest loc n-are cum să fie Otopeni, deoarece la noi tabloul era complet altul. N-am de lucru și-mi întreb colegul, oare unde am ajuns în timp ce avionul se apropia de aeroport, dar, el puțin zeflemist îmi răspunde „în Honolulu”. Cum luăm contactul cu pista, mai mulți pasageri își dau seama că nu suntem în România și curând aveau să descopere, cuvântul „Odessa” scris cu litere chirilice. Înainte de coborâre din aeronavă, comandantul ne anunță că datorită vremii nefavorabile (ceață deasă) a preferat aterizarea în acest loc pentru a nu risca. Ne luăm

Irodion GRIGOROVICI

Cu tricolorul, în Ucraina

bagajele de mână și coborâm. Cele două grupuri de turiști români, majoritatea medici, veneau din republicile caucaziene, erau frânți de obosiți și ca disconfortul să le fie complet, nu mai aveau nici ghizi care rămăseseră în Moscova.

Intrăm într-o sală de tranzit, apoi suntem invitați la cină în restaurant, când se anunță ca nimeni să nu părăsească locul, deoarece imediat ce aeroportul din București se va deschide vom decola.

Rămânem în așteptare dar, excursioniștii cer condiții minime de odihnă. Neavând translator, mă ofer să fac acest serviciu, așa că în final se găsește un loc (cred că era cazarmă) cu 100 paturi de fier, saltele și perne cu paie, ceea ce era insuficient pentru toți pasagerii, astfel că circa 50 călători rămân în aeroport. Printre ei, colegul meu din minister precum și directorul.

Pentru serviciul de traducere, medicii mi-au oferit și mie un pat care era mai mult decât binevenit, dat fiind că de circa 36 ore nu închisesem un ochi. Oricum, era mult mai bine la orizontală în pat, decât pe un scaun în aeroport. Intrasem într-un grup de oameni instruiți, educați, civilizați, care știau să se respecte cu toate că nu se cunoșteau decât din timpul excursiilor făcute și, deși condițiile erau modeste, era liniște. A doua zi, ne întâlnim cu toții la micul dejun, când comandantul îmi spune că putem merge în oraș deoarece e imposibil să decolăm înainte de orele 13.00. Ca urmare, îmi iau colegii și plecăm în oraș, în ideea să comunicăm în țară unde suntem și care sunt perspectivele. Nu reușim, din motive tehnice, deși am intrat în oficiul telefonic. Cu acest prilej, am trecut și prin piață care, spre uimirea noastră, era plină de produse alimentare. Ne întoarcem și decolăm, iar după un zbor scurt și la mică înălțime aterizăm pe M.

Kogălniceanu, apoi cu niște autobuze la gara din Constanța. Trenul spre București era format din câteva vagoane, așa că a trebuit să ne înghesum precum sardelele, să stăm jos prin rotație și să ajungem în capitală la miezul nopții.

Vizite de afaceri în Ucraina independentă

A doua oară când am ajuns în Ucraina cred că era în iarna anului 1991. Atunci cu o delegație de încă trei persoane am plecat la Simferopol unde am încheiat o tranzacție mare de barter (troc) care consta în importul nostru de zece mii de televizoare contra transformatoare de rețea, difuzoare etc. Tratatul le-am dus la uzina producătoare, dar am avut timp să vizităm și localitățile Soci și Ialta, unde am văzut palatul Livadia, cu sala, scaunele și masa precum și stiloul cu care, în perioada 4-11 februarie 1945, conducătorii celor trei puteri aliate în cel de-al doilea război mondial, au semnat documentele Conferinței.

A treia oară am vizitat Ucraina, mai bine zis orașul Kiev la începutul lunii iunie 1996, trimis de Camera de Comerț a României. Pentru a-mi îndeplini sarcinile la timp, mi s-a dat o mașină cu șofer și, după o scurtă vizită la fratele Mircea și apoi una la Mușenița, comuna mea natală, am trecut frontiera pe la Siret având posibilitatea să privesc spre satul în care m-am născut de pe partea cealaltă a frontierei. Atunci mi-am făcut o părere contradictorie despre vecinii de la răsărit.

La frontieră i s-au cerut șoferului documente de proprietate a autoturismului și, deși i s-a arătat că proprietarul este Camera de Comerț, iar el este salariat la acea instituție, totuși pentru organele ucrainene nu era suficient. Am forțat intrarea spunându-le că își asumă toată responsabilitatea în cazul că ne întorc în România și chiar aveam de gând să mă întorc în Siret și să-i telefonez președintelui Camerei de Comerț. În acel moment ei au cedat, dar ca să-mi facă greutăți mi-au modificat perioada sejurului în Ucraina astfel ca să-mi încaseze 30 USD asigurarea mașinii, deși aveam cartea verde în regulă. Am înghițit hapul cu gândul ca, la întoarcerea în țară, să inițiez un protest diplomatic, dar președintele nu a acceptat. Sigur, aveam chitanță oficială pentru suma plătită, dar m-a deranjat abuzul la care am fost supus prin modificarea datelor declarate.

Când am ajuns la hotelul din Cernăuți, unde aveam să rămânem peste noapte, am găsit niște persoane mai mult decât amabile, în sensul că după ce am parcat mașina și am plătit paza, fata de la recepție ne-a spus că hotelul este modest și ne-a propus să vedem mai întâi dacă ne convine camera, dar ea ne recomandă alt hotel cu un confort net superior. Am crezut că ne ia peste picior, dar ea a precizat că ne dă banii înapoi pentru parcare și un însoțitor care să ne conducă la un hotel mult mai bun. Să fi fost o atitudine de respect pentru noi sau faptul că, fiind străini, trebuia să stăm obligatoriu în alt hotel? Greu de răspuns, așa că în final am respectat recomandarea recepționerei.

A doua zi pe la orele cinci ne-am sculat și demarăm spre Kiev. Trebuia să ajungem până după masă, să mă întâlnesc cu o persoană care urma să plece în S.U.A. După ce trecem prin niște localități obscure, intrăm pe o autostradă strategică de circa 500 km (strategică deoarece nu avea parapeți pe mijloc, ceea ce înseamnă că pot ateriza și decola avioane) pe care se putea rula cu orice viteză.

Ajungem aproape de Cernobîl, locul unde s-a produs groaznicul accident la unul dintre reactoarele centralei atomo-electrice cu consecințe dezastruoase asupra locuitorilor și a mediului înconjurător. Îi spun șoferului să oprească la prima parcare pentru a-mi schimba hainele, astfel ca ajuns în Kiev să merg direct la întâlnire.

În parcare, unde mai erau și alte autovehicule, în timp ce mă îmbrac aud diverse discuții între șoferi. Deși era după zece ani și două luni de la data avariei, realizez că în zonă nu zboară nici o pasăre, că nici insecte nu se văd, iar după ce plecăm vedem în partea stângă niște localități

Piața Unirii din Cernăuțiul interbelic, cu monumentul Unirii, azi dispărut

abandonate, pustii, invadate de vegetație până aproape de streșina caselor. O zonă dezolantă care te înfricoșează.

În continuare vedem și câteva blocuri cu 4-5 etaje dar fără geamuri și fără viață. Am aflat ulterior că acolo a funcționat o fabrică textilă. După alți 10-15 km ajungem în Kiev.

Tragem la hotelul parlamentului de unde contactez boss-ul și ne întâlnim în timp util. În zilele următoare aveam să culeg date tehnice și prețuri pentru niște hangare pe care Camera de Comerț intenționa să le cumpere pentru a completa spațiul expozițional și de depozitare la Romexpo.

Speram ca întoarcerea să fie mult mai relaxată, dar nu a fost să fie așa, deoarece șoferul voia să fie de ziua soției lui acasă, așa că am plecat din Kiev non stop până în Cernăuți, unde am mers la cimitir să văd mormântul lui Aron Pumnul, am băut o cafea, am trecut frontiera în jur de 5 după masă și apoi cu toată viteza spre casă. Am făcut distanța Kiev – București într-o zi lungă, pentru că la miezul nopții am ajuns acasă.

O călătorie riscantă la Kiev, cu tricolorul și cinci mii de dolari în geantă

Tot în anul 1996 am primit sarcina să reprezint interesele Romexpo în organizarea și participarea României la Târgul Internațional din Kiev, în perioada 18-26 septembrie. Până aici nimic deosebit, numai că trebuie văzut contextul în care urma să aibă loc această acțiune de interes național. De aceea este important să arăt că, la acea dată nu exista un tratat între România și Ucraina, iar ca urmare nu existau nici acorduri la nivelul instituțiilor centrale din cele două țări. Dacă în domenii ca transporturile, asistență sanitară etc. acestea funcționau în virtutea aplicării regulilor convenite cu URSS, în domeniul bancar, relațiile noastre cu Ucraina se desfășurau numai prin intermediul unor instituții bancare intermediare din Austria, Elveția etc. ceea ce era destul de anevoios datorită birocrăției și, de ce să nu spunem, costisitor. Practic, plăți și încasări directe cu Ucraina nu se puteau realiza. Ori pentru acel târg noi trebuia să plătim (spun din memorie) aproape cincisprezece mii USD). Aceasta însemna să ai bani gheață cu care să plătești toate datoriile și, cum eram numit

organizator al acțiunii, trebuia să transport și acești bani la Kiev. Dar cum să scoți din țară o sumă atât de mare când atunci plafonul era de numai cinci mii. Soluția era una singură: să ridic întreaga sumă din bancă și s-o împart la trei, dar și în acest caz apărea un inconvenient major: eu trebuia să ajung primul în Kiev, să plătesc, să se construiască pavilionul României, să urmăresc primirea mostrelor și aranjarea loc conform schiței astfel ca în ziua deschiderii, când veneau și ceilalți delegați din țară totul să fie în regulă. Să mai spun că la acea dată nu exista legătură aeriană cu Kiev-ul așa că în ziua de 17.09.96 orele 10, în gara Băneasa, urc în trenul Sofia – Moscova pregătit de drum. Îmi identific locul, bat la ușă dar ușa rămâne închisă. Insist și într-un târziu ușa se deschide, odată cu un potop de injurii la adresa mea proferate de cele două tinere care ocupau cușeta de 4 locuri. Rămân pe culoar până ce trenul pornește și vine însoțitorul vagonului. Îi prezint biletul el îmi confirmă locul, dar mă roagă să accept alt loc. Așa ajung să intru într-o cușetă în care două persoane dormeau. Imediat, după ce-mi aranjez bagajele, scot cartea și citesc. Pe la Mărășești se scoală unul dintre cei doi, ne salutăm, el mi se adresează cu „tu” cerându-mi niște pâine, îl scoală și pe celălalt ca să guste ceva, adică din măslinile ce le aveau cu pâinea dată de mine. Ca să taie pâinea scoate un cuțit care categoric făcea parte din categoria armelor albe. Mă uit la celălalt, un pletos cam la 25 de ani, înzestrat cu niște curele cu ținte la ambele mâini, mai tăcut decât primul, dar suficient să-ți inspire teamă.

Sigur că trebuia să ne cunoaștem cât de cât, așa că „tăcutul” îmi spune că tatăl lui din Bulgaria a fost căsătorit cu mama sa rusoaică, dar ea nu s-a acomodat în Bulgaria și s-a întors în URSS, iar el nu a mai văzut-o de mulți ani și merge s-o întâlnească.

În Suceava se urcă grănicerii și vameșii noștri, pe care-i întreb cum trebuie să procedez cu banii ca să nu am probleme la Vadul Siretului, iar ei îmi spun ca să-i declar în scris. Ajung în gara Vicșani atât de cunoscută mie, privesc pe geam în speranța că poate văd pe cineva cunoscut, privesc spre Mușenița și, deși era spre seară, văd nori negri și mari gata de ploaie.

Un fluierat scurt al locomotivei și urmăresc cum alunecăm pe lângă Mușenița, o oprire de câteva minute și tabloul se schimbă brusc.

Teatrul Național „Vasile Alecsandri” – azi „Olga Kobileanska” – din Cernăușii interbelic

Apar organele ucrainene (vameși, grăniceri și medici) care ne prezintă formularul ce trebuia completat. La rubrica numerar și obiecte scriu cinci mii dolari în cifre și litere și drapelul României. După ce citește declarația, revin să-mi ceară să număr banii. Când scot teancurile de dolari, cei doi tovarăși de drum se uită fascinați și unul spune „atâția bani la un loc nu am văzut niciodată și cred că nici n-o să văd”.

Problema banilor a fost rezolvată, dar a drapelului nu. Cheamă șeful vămii care, cum intră în compartiment, mă și întreabă:

– Pentru ce ai nevoie de steagul țării tale în Ucraina? Fără el nu poți călători?

– Domnule, eu sunt organizatorul expoziției României care se deschide peste două zile la Kiev, și uzanța este ca fiecare țară să arboreze pe timpul târgului propriul drapel.

– Scoate steagul!

Îl scot, îl desfășor pentru că era un drapel mare, sobru și frumos, după care mă întreabă dacă nu cumva mai am unul.

– Un singur steag se arborează!

Am stat cu sufletul la gură până în momentul în care trenul a pornit, gândind că, în cazul în care îmi confiscă drapelul, acest abuz nu trebuie iertat, dar nu a fost cazul.

Aveam totuși emoții sau, mai bine spus, îmi era frică și sunt convins că aveam și de ce, din moment ce companionii mei știau câți bani am. Iată riscul ce plana pe capul meu și hotărârea de a nu mă culca toată noaptea. Mi-am aprins lampa de citit, și deși mi se închideau ochii, stăteam cu cartea în față. Spre dimineață ațipisem, când simt că pletosul se foiește, după care îl văd cu un spray în mână cum coboară din pat întrebându-l ce vrea să facă:

– Merg să mă rad, îmi răspunde

– Dar e foarte devreme.

– Nu mă mai suport așa și vreau să cobor în stația Vinnița ca să cumpăr ceva de mâncare.

S-a întors într-adevăr ras, și cum s-a făcut ziua am ajuns într-o stație mare în care, câteva vagoane au rămas pentru Leningrad și de unde camaradul de drum a cumpărat două pâini calde, pește afumat, cașcaval și chefir. Amândoi m-au invitat la masă și m-au obligat să iau o pâine ca fiind returnarea datoriei. Pe la orele 15 am ajuns cu bine în Kiev.

Deși, au trecut atâția ani de atunci, când mă gândesc la această călătorie simt adevărate frisoane. O întâmplare de acest fel putea lua o întorsătură mai mult decât neplăcută. Stau și mă gândesc la rece prin câte încercări am trecut chiar și numai în această călătorie, și am ajuns la concluzia că atunci când ești tânăr și în forță, parcă orice obstacol este mult mai ușor de trecut.

În următoarele două zile am supravegheat construirea standului românesc și am arborat drapelul românesc care a și rămas acolo deoarece partenerul nostru nu a „putut” să-l dea jos. Au avut nevoie probabil pentru viitoare manifestări expoziționale.

Îmi este greu să așez această țară într-o anumită categorie, deoarece „ca peste tot” am avut de-a face cu oameni cu atitudini ireproșabile, după cum am întâlnit și specimene greu de înțeles. Nu pot uita, de exemplu, cum odată la trecerea frontierei, ca să-mi facă greutăți, vameșul a cerut să vină un translator din ucraineană în română pentru că el nu voia să dialogheze în limba rusă. Să fi uitat atât de repede limba rusă, mai ales că limba ucraineană a fost decretată ca limbă oficială abia în 1990? sau toți care intră în Ucraina trebuie să știe ucraineană? Cum poți să-l înțelegeți pe un astfel de om?

Apoi îmi amintesc că la un muzeu mi s-a spus că, deși în Ucraina trăiesc mai multe comunități etnice, ei nu au probleme deosebite; numai că, în drum spre Sevastopol, am trecut printr-o zonă întinsă din Crimeea, unde tătarii, care se întorceau în locurile unde au trăit străbunii lor, încercau să-și construiască bordeie pentru a supraviețui. Localnicii ne-au explicat că revenirea lor acolo nu fusese aprobată de nimeni și nici nu știu cum s-a decis până la urmă.

PE COPERTĂ:

Pag. 1 *COSAȘII* - pictură de Arthur Verona (25 august 1868, Brăila – 26 martie 1946, București). Lucrare de artă monumentală, realizată în 1906, pentru care este decorat cu ordinului „Coroana României” în grad de ofițer.

Pag. 3 *CIOBĂNAȘ* - pictură de Arthur Verona. Nu se cunoaște anul în care a fost pictată. Se păstrează la Muzeul de Artă din Baia Mare, România.

Pag. 4 *FEMEI LA SFAT* - pictură de Arthur Verona.